

PROF. DR. BİLGE ÖZTAN'A ARMAĞAN

CUMHURİYET SAVCISININ HUKUKÎ SORUMLULUĞU

**Dr. Mustafa SALDIRIM
YARGITAY 19.HUKUK DAİRESİ HÂKİMİ**

OCAK 2008

GİRİŞ	3
§1. SAVCILIK KAVRAMI ve HUKUKÎ NİTELİĞİ.....	4
A. SAVCILIK KAVRAMI	4
B. CUMHURİYET SAVCILIĞININ HUKUKÎ NİTELİĞİ	7
§2. KAMU GÖREVLİLERİ İLE HÂKİMLERİN HUKUKÎ SORUMLULUĞU	13
A.KAMU GÖREVLİLERİNİN VERDİKLERİ ZARARLARDAN DOLAYI DEVLETİN HUKUKÎ SORUMLULUĞU	13
B.GENEL OLARAK CUMHURİYET SAVCISININ ve HÂKİMİN NEDEN OLDUĞU ZARARLARDAN DOLAYI HUKUKÎ SORUMLULUK.....	15
I. Cumhuriyet Savcısının Hukukî Sorumluluğuna İlişkin Görüşler	15
II. Hâkimlerin Hukukî Sorumluluğu	17
1)Genel bilgi.....	17
2)Anayasal açıdan hâkimin hukukî sorumluluğu.....	18
3)Hâkimin kural olarak sorumsuzluğu	20
4)Önerimiz	26
§3. CUMHURİYET SAVCISININ HUKUKÎ SORUMLULUĞUNA İLİŞKİN YARGI KARARLARININ İNCELENMESİ.....	28
A.YARGI YOLU ve MAHKEMENİN GÖREVİNE İLİŞKİN İNCELEME.....	28
B.MAHKEMENİN YETKİSİNE İLİŞKİN İNCELEME	31
C. SORUMLULUĞUN NİTELİĞİNE İLİŞKİN İNCELEME.....	32
D. YARGI KARARLARININ GENEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ.....	33
§4.CUMHURİYET SAVCISININ HUKUKÎ SORUMLULUĞUNUN NİTELİĞİ VE ŞARTLARI	34
A.CUMHURİYET SAVCISININ HUKUKÎ SORUMLULUĞUNUN NİTELİĞİ	34
I.Özel Hukuk Kaynaklı Görüşler	34
II. Cumhuriyet Savcısının Görevini Salt İdari Görev Olarak Nitelendiren Görüşler... 34	
III.Cumhuriyet Savcısına Hâkimler Gibi Dava Açılabileceği Görüşü.....	36
V. Yargıtay'ın Görüşü.....	37
IV.Görüşümüz	37
B. CUMHURİYET SAVCISININ HUKUKÎ SORUMLULUĞUNUN ŞARTLARI	41
I.Adalet Bakanlığı Aleyhine Açılan Davanın Şartları.....	41
1) Cumhuriyet savcısının yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin bir eylem veya işleminin bulunması	42
2)Bir zarar meydana gelmesi.....	42
3)Yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin eylem veya işlemle meydana gelen zarar arasında illiyet bağının bulunması.....	43
4) Kusur.....	43
5) Hukuka aykırılık	44
II.Cumhuriyet Savcısına Karşı Açılan Rücu Davasının Şartları	45
1)Adalet Bakanlığının tazminata mahkum olması	45
2) Kusur.....	45
C. GÖREVLİ VE YETKİLİ MAHKEME İLE YARGILAMA USULÜ	46
SONUÇ	48
KAYNAKÇA	50

GİRİŞ

Cumhuriyet savcısının asıl görevleri ceza hukuku ve ceza yargılama hukuku alanındadır. Gerek ülkemizde gerekse yabancı hukuklarda savcılık kurumuna duyulan ihtiyaç, temelde ceza yargılamasında kendini hissettirmiştir. Ancak başlangıçta suç işlendiğinde ihlâl edilen kamu yararını koruma amacıyla ihdas edilen bu kuruma, zamanla özel hukuka ilişkin kamu düzeninin önem taşıdığı hâllerde bir takım görevler de verilmiştir. Bu şekilde Cumhuriyet savcısına medenî usul hukukuna (hukuk davalarına) ilişkin istisnâ de olsa adli görevler yüklenmiştir. Cumhuriyet savcısının faaliyetleri sadece ceza ve hukuk davaları ile sınırlı değildir. Adalet Bakanlığının taşra teşkilâtında görev yapması sebebiyle Cumhuriyet savcısının aynı zamanda icra (ve iflâs) müdürlüklerini, mahkeme veznelerini, noterlikleri ve ceza infaz kurumlarını denetleme görevleri de vardır¹. Bu işlerin Cumhuriyet savcısının ceza hukuku ve özel hukuk alanındaki faaliyetlerinin bir bölümünü oluşturduğu geleneksel olarak kabul edilmekte ise de aslında bu görevlerin idare hukuku ile de çok yakın ilişkisi mevcuttur.

Ceza hukuku, medeni usul hukuku, medeni hukuk ve idare hukukunun yanı sıra hukukun başka alanlarında da görevleri olan Cumhuriyet savcısı, diğer kamu görevlileri ile kıyaslandığında, oldukça farklı özellikler göstermektedir. Bu farklılıklar arasında, hukukî nitelik, atama, tarafsızlık ve bağımsızlık, yargısal faaliyetlere katılma, sağlanan anayasal güvenceler ilk bakışta dikkati çekmektedir.

Yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı, Cumhuriyet savcısının klasik kamu görevlisi tanımı içerisinde hukukî sorumluluğunu belirlemek pek mümkün değildir. Cumhuriyet savcısı kavramı ve hukukî niteliği üzerinde durmak, görevlerinin özelliklerini, yürütme ve yargı organları arasındaki konumunu açıklamak, bu şekilde belirlenecek ilkeler doğrultusunda onun hukukî sorumluluğunu değerlendirmek gerekmektedir.

---

¹ Cumhuriyet savcılarının bu görevleri için bkz. Saldırım, M. : Cumhuriyet Savcısının Denetim Görevi, Ankara 2007.

§1. SAVCILIK KAVRAMI ve HUKUKÎ NİTELİĞİ

A. SAVCILIK KAVRAMI

Bugünkü anlamda savcılık teşkilâtının, 1789 Fransız İhtilâlinden sonra kurulduğu kabul edilmektedir². Ceza adalet sisteminin birkaç merkezî örgütünden biri olması nedeniyle savcılık, sürekli olarak bu sisteme yöneltilen eleştirilerin odağında yer almıştır. Bu sebeple ceza adalet sistemine yöneltilen eleştirilerden sonra meydana gelen gelişim ve değişimin odağında da çoğu zaman savcılık teşkilâtı bulunmaktadır. Doğal olan bu evrim, sadece ülkemiz açısından değil, yabancı hukuk sistemlerinde de devam etmektedir³.

Savcılık, suç işlenmesinden başlayarak kesin hükme ulaşılan kadar olan süreçte soruşturma yapmak, dava açmak, yargılama sırasında iddia makamını temsil etmek ve kanunda açıkça öngörülen hâllerde hukuk davası açmak, hukuk davalarına katılmak ve bunlarla ilgili kanun yollarına başvurmak gibi yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin görevlerinin yanında, Adalet Bakanlığını yerel düzeyde temsil etmek, verilen cezaların infazını sağlamak, noterleri, icra (ve iflâs) dairelerini ve mahkeme veznelerini denetlemek gibi idarî görevleri olan yargı örgütüne dahil bir kurumdur. Bu kurum adına hareket eden kamu görevlisine de Cumhuriyet savcısı denir⁴.

Cumhuriyet savcılığı, hem adlî hem de idarî görevleri olan bir makamdır. Ancak öğretilerde daha çok adlî (yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin) özelliği ön plâna çıkarılmış ve bu özellik dikkate alınarak tanımlanmış ve açıklanmıştır. Keyman'a göre savcılık, yargılama

---

² Üçok, C. : Savcılıkların Avrupa Hukukunda Gelişmesi ve Türkiye'de Kuruluşu (Ord. Prof. Sabri Şakir Ansay'ın Hatırasına Armağan, Ankara 1964, s.35-48), s.37; Kunter, N./Yenisey, F.: Ceza Muhakemesi Hukuku, C.I İstanbul 2002, s.172; Soyaslan, D.: Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku, Ankara 2000. s.147; Yurtcan, E. : Ceza Yargılaması Hukuku, İstanbul 1998, s.130.

³Bu evrimle ilgili olarak İngiliz ve Belçika örneği için bkz. Ashworth, A.: Developments in Public Prosecutor's Office In England and Wales (European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol.8/3, 2000, s.257-282).s.257 vd; Parmentier, S./ Fijnaut, C./Daele, V.D.:From Sisyphus to Octopus: Towards Modern Public Prosecutor's Office in Belgium (European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, 2000, Vol.8/3, s.154-186), s.157 vd.

⁴ Saldırım, M.: Özel Hukukta Cumhuriyet Savcısının Görevi, Ankara 2005, s.24,25.

görevinin bir çeşidi olan “iddia” görevini yerine getiren “toplumsal iddia makamı”dır⁵. Kunter ve Yenisey’e göre ise savcılık, devlet adına iddia görevini yapan makamdır. Müdafaa ve karar makamlarının kollektif faaliyeti olan yargılamada iddia makamının görevi olan iddia, yargılama makamının yargılayacağı uyuşmazlığı yargılama makamı önüne getirmek ve orada tutmaktır⁶.

Savcılık daha çok adlî (yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin) görevleri dikkate alınarak tanımlanmakta ve açıklanmakta ise de idarî görevler açısından da önemli bir işleve sahiptir. Ancak Cumhuriyet savcısının idarî görevleri birçok yasada dağınık şekilde belirtilmiştir. Bu görevlerden en önemlileri, ceza infaz kurumlarının denetimi ve gözetimi, noter dairelerinin, icra (ve iflâs) müdürlüklerinin ve mahkeme kalemlerinin denetlenmesidir. Dolayısıyla savcılık kavramı açıklanırken bu kurumun idarî görevler açısından taşıdığı önem de dikkate alınmalıdır.

Cumhuriyet savcısının adlî ve idarî görevlerinin yanı sıra malî konularda da görevleri olduğu dikkate alınarak üçlü bir görev ayrımı yapılmışsa da⁷ kanımızca Cumhuriyet savcısının malî alandaki ita amiri veya tahakkuk memuru olarak yaptığı görevin idarî görevler kapsamında değerlendirilmesi daha uygun olur⁸.

---

⁵ Keyman, S. : Ceza Yargılamasında Savcılık, Ankara 1970, s.54.

⁶ Kunter / Yenisey s.345.; Öztürk’e göre de savcılığın görevi, kural olarak devlet adına iddia görevini yerine getirmektir. Suç işlendiğini öğrenince soruşturma yapmak, bunun sonucunda suç işlendiğine ilişkin delil elde ettiğinde kamu davası açmak, davayı kovuşturma aşamasında yürütmek ve verilen mahkeme kararını infaz etmekle görevlidir. Öztürk, B.: Ceza Hukuku El Kitabı, İstanbul 1989, s.384.; Soyaslan da yargıyla ilgili işlevine önem vererek savcılığı “ceza adaletinde iş birliği sağlayan, suçluların takip ve cezalandırılmasını gerçekleştiren bir kurum” olarak nitelendirmektedir. Soyaslan, s.145.

⁷ Metiner, H.:Yargı Uygulamasında Savcılık ve Kolluk İlişkisi, Ankara 1989 (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi), s.23.

⁸ Adliyelerde Cumhuriyet başsavcısı ita amiri olarak görev yapar. Ödeneklerin zamanında ve yerinde kullanılmasını, giderin gerçek gereksinme karşılığı olmasını, programlanmış hizmetlerin zamanında yerine getirilmesini ita amirleri gözetmekle yükümlüdürler. Bu kapsamda Cumhuriyet başsavcısı, adlî hizmetin verimli ve etkili olması için gerekli olan araç, gereç, bina ve yerleşim gibi eksiklikleri tespit ederek giderilmesini sağlamakla görevlidir. Bunlar da idarî görevlerdir.

Cumhuriyet savcısının nitelendirilmesi öğretide farklı şekillerde yapılmıştır. Bir görüşe göre “Savcı, suç haberini alır almaz devlet adına şüpheli veya sanığın gerektiğinde lehine olarak da araştırma ve soruşturma işlemlerine girişmek, suç şüpheleri kuvvetli olduğunda dava açmak, açtığı davayı yürütmek ve nihayet mahkemenin verdiği kararları yerine getirmek mecburiyetinde olan ve yasama – yürütme – yargı kuvvetlerinden yürütmenin içinde yer alan bir devlet memurudur⁹.” Cumhuriyet savcısını, devlet memuru olarak nitelendirmek isabetli değildir. 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 1’inci maddesinin 1’inci fıkrasında “devlet memuru”nun tanımı yapıldıktan sonra, bu tanımın kapsamı dışında kalan kamu görevlilerini belirten 3’üncü fıkra; “Anayasa Mahkemesi üye ve yedek üyeleri ile raportörleri; hâkimlik ve savcılık mesleklerinde veya bu mesleklerden sayılan görevlerde bulunan, Danıştay ve Sayıştay meslek mensupları ve Sayıştay savcı ve yardımcıları ... özel kanun hükümlerine tâbidir.” denilerek, savcıların, “devlet memuru” olmadıkları açıkça belirtilmiştir. Anayasanın 128’inci maddesine göre, “Devletin, kamu iktisadî teşebbüsler ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslî ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.” Anayasanın 128’inci ve 129’uncu maddelerinin ortak başlığında ise “memur” ve “diğer kamu görevlileri” kavramını ifade etmek için “D. Kamu Hizmeti Görevlileri İle İlgili Hükümler” ifadesi kullanılmıştır¹⁰. Yargıtay’a göre kamu görevlisi deyimini, “Görevlinin bir kamu hizmetini yüklenmesi ve bu görev karşılığı devlet bütçesinden maaş, ücret, ödenek, vs. gibi her ne ad altında olursa olsun görevliye bir maddî meblağın özgülmesi (tahsisi) iki ana unsurunu içerir”¹¹. Anayasa Mahkemesi de devlete kamu hukuku ilişkisiyle bağlı, kamu hizmetinin gerektirdiği aslî ve sürekli görevlerde çalışılıp da memur ve işçi sayılmayan kamu hizmeti görevlilerini “kamu görevlisi” olarak tanımlamıştır¹². TCK’nın 6’ncı maddesine göre, “Kamu görevlisi deyiminden; kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla ya da herhangi bir surette sürekli, süreli veya geçici olarak katılan kişi ...” anlaşılır. Memur bir kamu görevlisi

---

⁹ Öztürk s.383.

¹⁰ Aydınalp, S.: Hâkimlerin Hukukî Sorumluluğu, Ankara 1997, s.23.

¹¹ HGK, 14.9.1983 T, 4-1714/803 (YKD 1983/11, s.1587-1588).

¹² AMK. 19.4.1988 T, 16/8 (RG.23.8.1988, S.19908, s.52).

çeşididir¹³. Öğretide de Cumhuriyet savcılarının kamu görevlisi oldukları kabul edilmektedir¹⁴.

B. CUMHURİYET SAVCILIĞININ HUKUKÎ NİTELİĞİ

Cumhuriyet savcısının görevlerinin idarî mi adlî mi olduğu, başka bir anlatımla savcının hukukî niteliğinin ne olduğu konusunda öğretilerde görüş birliği yoktur. Keyman'a göre savcılık, millî egemenliği temsil eden, idarî yapıya sahip bir adalet organıdır¹⁵. Eskiden savcıların kral adına hareket etmek suretiyle, mahkemeler nezdinde kralî kuvveti temsil eden memurlar olmaları, egemenliğin kralda olmasının bir sonucudur. Bugün ise egemenlik millete ait olduğuna göre, savcılar milletin temsilcilerinden başka bir şey değildirler. Dolayısıyla savcılığın özelliği, yürütmeyi (devleti) değil de millî egemenliği temsil eden bir organ olmasıdır¹⁶. Kunter ve Yenisey'e göre ise savcılık makamının millî egemenliği temsil ettiği

---

¹³ Gözler, K.: İdare Hukuku Dersleri, Bursa 2002, s.502,503.; Meriç, O.:Kamu Görevlileri Kavramının Seçim Hukukundaki Kapsamı ve Anlamı ile Belediye Başkanlarının İlişkisi, AİD, S,1991/Eylül, s.190,191.

¹⁴ Kanlıgöz, C.: 1982 Anayasasına Göre Kamu Görevlisi Kavramının Anlam ve Kapsamı (AÜHFĐ 1993 / XLIII /1-4, s.169-197) s.181; Ozansoy, C. : Tarihî ve Kuramsal Açından İdarenin Kusurundan Doğan Sorumluluğu, Ankara 1989 (Yayınlanmamış Doktora Tezi) s.323; Aydınalp s.23-29.

¹⁵ Keyman s.74.

¹⁶ Keyman s.75 – 76; Hail ise, “Savcı toplumsal iddiayı ortaya atmasıyla ceza yargılamasına katılmaktadır. Bu iddiayı ortaya atmak savcının millî egemenliği temsil etme vasfını gösterir. Dolayısıyla savcıyı yargılama makamı nezdinde yürütme organının temsilcisi olarak tanımlamak hatalıdır. Çünkü bugün egemenlik millete ait olduğuna göre artık savcı da mahkeme nezdinde yürütmenin değil milletin temsilcisidir. Eskiden millî egemenlik devlet başkanına aitti. Savcı da devlet başkanı adına hareket ediyordu. Bugün milletin temsilcisi olan savcı, mahkeme nezdinde de toplumun iradesinin tercümanıdır. Adalet bakanı bazen savcıya emir verebilir. Ancak bunu gözetme hakkıyla karıştırmamak gerekir. Hükümetin müdahalesi sadece adalet kararlarının millet tarafından seçilen hükümet vasıtasıyla tayin edilen genel politikayı engelleyebileceği hâllerde meşru görülebilir.” diyerek Keyman'ın görüşüne katılmaktadır. Bkz. Hail, M. A.: Savcının Hukukî Mahiyeti ve Ceza Yargılamasındaki Görev ve Yetkileri, Ankara 1974 (Teksir Edilmiş Doktora Tezi), s.33.

kabul edilmesine rağmen devleti temsil etmediğinin ileri sürülmesi milletin, devletin bir unsuru olması sebebiyle çelişkidir. Diğer taraftan devletin kuvvetlerini yasama, yürütme ve yargı olarak üçe ayıran klasik ayırmama içinde savcının görevinin ne olduğunun belirlenmesi gerekir. Davacının görevi ile hâkimin görevi farklı olduğuna göre, savcılığın yargılama makamı olduğunu iddiaya imkân yoktur. Dolayısıyla savcının görevi de yasama olarak nitelendirilemeyeceğinden, görevlerinin yürütmeye dahil olduğunu kabul etmekten başka bir olasılık bulunmamaktadır¹⁷. Ayrıca sıkıyönetim komutanının Cumhuriyet savcısı hakkında arama kararı verebilmesi, aralarında hiyerarşik bir ilişkinin bulunması da savcılığın yürütmeye dahil bir organ olduğu görüşünü desteklemek için ileri sürülmüştür. Bağımsızlık ancak hiç kimseden emir almamak şeklinde tanımlanabileceğinden Cumhuriyet savcısının bağımsız olmadığı da belirtilmiştir¹⁸. Soyaslan'a göre de savcı, yürütme gücünün emrinde olup yürütme organını temsil etmektedir¹⁹. Yurtcan da savcının yürütme organına dahil olduğu kanısındadır. Bu Yazar'a göre savcı, Adalet Bakanının emrinde bir görevlidir. Onun yasaya uygun emirlerine uymak zorundadır. Bunun aksi düşünülemez, yaptığı iş yargı olmadığından yargıç gibi bağımsız değildir. (Eski) Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 148'inci maddesinin 3'üncü fıkrası da bu görüşün yansımasıdır²⁰. 4.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda ise Adalet Bakanına "dava aç emri verme yetkisi" tanınmamıştır.

Anayasalar devletin siyasî yapısını, özelliklerini, işleyişini, kurumlarını, vatandaşların hak ve özgürlüklerini düzenleyen temel hukuk metinleridir. Bu nedenle bir organın hukukî niteliği tespit edilirken öncelikle anayasal kuralların dikkate alınması gerekir. Gerek 1961 Anayasasında gerek 1982 Anayasasında, millî egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu ve Türk Milletinin egemenliğini Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanacağı belirtilmiştir (1982 AY m.6, I, II; 1961 AY m.4, II). Ayrıca hiç kimsenin veya organın Anayasadan kaynaklanmayan bir yetkiyi kullanamayacağı da vurgulanmıştır (1982 AY m.6, III; 1961 AY m.4, II). Dolayısıyla yasama, yürütme ve yargı organları ile idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan konuyla ilgili anayasal hükümler dikkate

---

¹⁷ Kunter/Yenisey s.345.

¹⁸ Öztürk s.383, 384; Yenisey, F.: Hazırlık Soruşturması ve Polis, İstanbul 1987, s.64.

¹⁹ Soyaslan s.152.

²⁰ Yurtcan s.133.

alınmadan, savcılık kurumunun nitelendirilmesinin isabetli bir şekilde yapılamayacağı kanısındayız.

Hem 1961 Anayasası hem de 1982 Anayasası Montesquieu'nun klasik kuvvetler ayrılığı ilkesini²¹ benimseyerek devlet erklerini yasama, yürütme ve yargı olarak üçe ayırmış ve Türk Milletinin egemenliğini organları aracılığıyla kullanacağını belirtmiştir. Egemenliğin erkler arasındaki bu paylaşımı bir üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip anayasal iş bölümü niteliğindedir²². Yasama organı kendi yetkisine giren bir konuda millî egemenliği ne kadar temsil ediyorsa, yürütme ve yargı organları da kendi yetkilerine giren konularda millî egemenliği o kadar temsil etmektedirler. Bu nedenle savcılığın hukukî nitelendirmesi yapılırken, ister yürütmeye dahil edilsin ister edilmesin, millî egemenliği temsil etme özelliği, ayırt edici bir özellik olarak kabul edilemez. Diğer taraftan Kunter ve Yenisey'in de belirttiği gibi milletin, devletin bir unsuru olması sebebiyle millî egemenliği temsil eden her kurumun devleti de temsil ettiğini kabul etmek mantıkî bir zorunluluktur.

Cumhuriyet savcısı ile Adalet Bakanı arasındaki ilişki uzun yıllardan beri tartışılan bir konudur. Ancak bu, sorunun sınırlı bir bölümünü oluşturmaktadır. Aslında tartışmanın odağında savcılık kurumunun yürütmeye mi, yargıya mı veya aynı zamanda her iki organa mı dahil olduğu sorusu yatmaktadır. Daha açık bir anlatımla sorunun temelinde savcılık teşkilâtının devlet yapısı içindeki yerinin açık bir şekilde belirlenememesi bulunmaktadır. Konuyla ilgili olarak, savcılık teşkilâtının hem yürütme hem de yargı organı içerisinde çifte

---

²¹ Kuvvetler ayrılığı ilkesini ilk defa ortaya atan Montesquieu değildir. Devletin çeşitli fonksiyonları ve bunların ayrılması konusunda Aristo'dan beri çok şey söylenmiştir. Montesquieu'den önce özellikle Locke'un bu konu üzerinde etraflıca durduğu bilinmektedir. Fakat kuvvetler ayrılığı teorisine en açık ve kesin ifadesini veren, onun pratik amacını ve hürriyetin sağlanması ile ilgisini en iyi belirten ve dolayısıyla kendi adını bu teoriye bağlayan Montesquieu olmuştur. Bkz. Kapani, M.: Kamu Hürriyetleri, Ankara 1981 (Kapani-Kamu), s.285, dn.63.

²² "Kuvvetler ayrımının, devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetkilerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medenî bir iş bölümü ve iş birliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu ..." belirtilmiştir. Bkz. 1982 Anayasasının başlangıç bölümü, p.6.

fonksiyonlu bir kurum olduğu söylenebileceği gibi bu iki kuvvetten birine dahil olduğu da iddia edilebilmektedir²³.

Savcılık kurumunun yapısı, Cumhuriyet savcısının hukukî durumu ve anayasal güvencesi hem 1961 Anayasasında hem de 1982 Anayasasında yargı erkinin düzenlendiği üçüncü bölümde yer almıştır. Yürütmeye ilgili ikinci bölümde düzenlenmemiştir. Dolayısıyla Türk hukuku açısından Cumhuriyet savcılarının yargı organı içinde değil de yürütme organı içerisinde değerlendirilmesi 1961 Anayasası ve 1982 Anayasası ile bağdaşmamaktadır. 1961 ve 1982 Anayasaları Cumhuriyet savcısının görevlerini yürütmeye dahil idarî bir görev olarak nitelendirseydiler hiç şüphesiz ki onların hukukî durumlarına ilişkin kuralları yürütmenin düzenlendiği ikinci bölüme koyarlardı.

Savcılık kurumunun hukukî nitelendirmesini yaparken dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli husus da, yargının bağımsız olup olmadığı sorunu ile savcılığın yürütmeye dahil olup olmadığı sorununun birbiriyle karıştırılmamasıdır. Özellikle 1982 Anayasasının 1961 Anayasasından farklı olarak hâkimlere, Cumhuriyet savcılarında daha teminatlı bir statü tanımadığı dikkate alınmalıdır. şu anki anayasal ve yasal düzenlemeler karşısında bir hâkim adli (yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin) görevleri açısından ne kadar teminatlı ise bir Cumhuriyet savcısı da o kadar teminatlıdır. İdarî görevler açısından da bir hâkim ne kadar Adalet Bakanlığına bağlı ise bir Cumhuriyet savcısı da o kadar Adalet Bakanlığına bağlıdır. 1982 Anayasasının 140'inci maddesinin 5'inci fıkrasındaki “*Hâkimler ve savcılar idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdırlar*” hükmü, bu gerçeği ifade etmeye yeterlidir. Ayrıca Anayasada ifade edilen bu gerçek Hâkimler ve Savcılar Kanununda daha da açık bir şekilde yer almıştır. Bu Kanununun 5'inci maddesinin 3'üncü fıkrasına göre “**Adalet Bakanı yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin görevler hariç olmak üzere hâkim ve savcılar üzerinde gözetim hakkını haizdir.**” Aynı maddenin son fıkrasına göre de “*Hâkim ve savcılar idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdırlar.*” Dolayısıyla idarî görevler

---

²³ Konuyla ilgili görüş ve tartışmalar için bkz. Parmentier/Fijnaut/Daele s.159 vd.; Türk hukuku açısından bir analiz için bkz. Feyzioğlu, M: Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık, Ankara 1996, s.58 dn.121.

açısından Cumhuriyet savcısının Adalet Bakanlığına bağlı olması²⁴ onu yürütme organına dahil etmeye yetiyorsa hâkimi de yürütme organı içerisinde değerlendirmek gerekir ki o da Türk hukukunda yargı erkinin bulunmadığı anlamına gelir. Bu düşünce tarzına yöneltilecek tek eleştiri ise Adalet Bakanının (Eski) Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 148, III. hükmü uyarınca Cumhuriyet savcısını adlî bir görev olan dava açmaya zorlayabilmesiydi. Bu durumda Cumhuriyet savcısının son soruşturma aşamasında sanığın beraatını isteme yetkisi vardı. Buna Adalet Bakanı da karışamazdı²⁵. Sıkıyönetim komutanına tanınan yetkilerin ise ancak **hukukun** askıya alındığı sıkıyönetim dönemlerine ilişkin olması sebebiyle **hukuken** tartışılmaya değer bir yönü yoktur.

Teminatlı olmakla, bağımsız olmanın ayrı kavramlar olduğu, memurların da teminatının bulunduğu ancak bağımsız olmadıkları, bu nedenle Cumhuriyet savcısının teminatlı olmasına rağmen bağımsız olmadığı ileri sürülmüştür. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunundan önce yürürlükte bulunan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 148,III hükmünü dikkate alan bu yazarlara göre, hâkim emir almadığı için bağımsız olmasına rağmen Cumhuriyet savcısı emir aldığı için bağımsız değildir. Adalet Bakanının Cumhuriyet savcılarına “dava aç emri verebilmesi” sorununun Cumhuriyet savcısının bağımsız olup olmadığı sorununa dönüştüğü iddia edilmekteydi²⁶. Adalet Bakanının Cumhuriyet savcısına kamu davası açılması için emir verebildiği için savcılarının bağımsızlığının sadece bu noktada sınırlandırıldığı ifade edilmişti²⁷. Ancak 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile Adalet Bakanının bu yetkisi kaldırılmış ve

---

²⁴ İsbetli olarak belirtildiği gibi pek çok devlet mevzuatında savcının adalet bakanlığına bağlı bulunması savcılığın bir yürütme organı sayılmasını gerektirmez. Çünkü kamu davasının mecburiliği ilkesi çerçevesinde bakanın yetkileri savcının faaliyetleri üzerinde genel bir gözetim yetkisinden başka bir anlama gelmez. Bu nedenle anayasal açıdan savcılığın yargılama kuvvetine dahil bir adalet organı olduğunun kabulü gerekir. Bkz. Granata, L. :Posizione costituzionale e funzione giuridica del pubblico ministero, Archivo penale, 1947, C.I, s. 118-119 (Keyman s.70-71’den naklen alınmıştır).

²⁵ Bu ilke ceza usul hukukunda “kalem bağlı ama söz serbesttir” şeklinde ifade edilmektedir. Başoğlu, Ü. – Malkoç, İ. – Kurdoğlu, A.N. – Yanar, Ö. : Yargının Bazı Sorunları Çözüm Önerileri ve Ülkeler Anayasaları, Ankara 1996, s.1.

²⁶ Kunter/Yenisey s.349; aynı yönde Yurtcan s.133.

²⁷ Kuru, B. : Hâkim ve Savcılarının Bağımsızlığı ve Teminatı, Ankara 1966 (Kuru-Teminat), s.73, 74.

mevzuatta Cumhuriyet savcısının Adalet Bakanına karşı bağımsız olmadığı iddiasına destekleyecek başka bir hüküm de kalmamıştır.

Cumhuriyet savcısının hâkim gibi yargılama görevi yapmaması ile görevlerinin niteliği birbiriyle karıştırılmamalıdır. Hâkim gibi yargılama yapmamak adlî görev yapmamak, yargı yetkisini kullanmamak anlamına gelmez. Savcılık kurumunun yürütmeye dahil olduğunu kabul edip hiyerarşik bir yapısı²⁸ olması sebebiyle idarî görev sayan görüş sahiplerinin Cumhuriyet savcısının hâkim kadar teminatlı ve bağımsız olmasının sebebini açıklamaları gerekmektedir. Madem ki Cumhuriyet savcısı yürütmenin içinde yer alan bir devlet memuru olarak kabul edilmektedir, o hâlde yürütmenin içindeki diğer devlet memurlarından farklı olarak fazla teminatlı bir konumda bulunmasına ve bağımsız olmasına gerek yoktur. Bu görüşün yukarıda açıkladığımız mevcut anayasal ve yasal kurallar karşısında pozitif hukuk açısından savunulması imkânsızdır. Hâkim kadar teminatlı ve bağımsız olmasında bir yanlışlık yoksa, bu teminat ve bağımsızlık sonuç olarak, savcıyı da hâkim kadar tarafsız ve bağımsız kılacaktır. Kaldı ki adlî görevleri itibarıyla Adalet Bakanlığına bağlı ve yeterli teminattan yoksun bir Cumhuriyet savcısının adalete vereceği zarar, aynı konumdaki bir hâkime göre çok daha fazladır. Olaya el koyan, delilleri toplayan, delillerin karartılmasını önlemek için gerekli tedbirleri alan, soruşturmayı yürüten ve yönlendiren bir makam olarak savcılığın etki altında kalması veya bağımlı olması hâkimin de etki altında kalması ile aynı anlama gelir. Çünkü yargılama makamının görevi delil toplamak değil, önüne konulan dava dosyasındaki delilleri değerlendirmek ve buna göre bir kanaate varmaktır. Dava malzemesi ne kadar kötü ise mahkemenin vereceği karar, ceza usul hukukunun maddî gerçeği bulma amacından o kadar uzaklaşır. Daha kötü bir ihtimal olarak da hâkim ancak Cumhuriyet savcısının iddiasıyla harekete geçebileceğinden bazı olayların yargılama makamının önüne hiç gelmemesi de söz konusu olabilir. Ayrıca hâkimin verdiği kararın kanun yolları aşamasında denetlenmesi mümkün olduğu hâlde, özellikle müştekisi olmayan suçlarda savcılığın yürüttüğü soruşturma sonucunda verdiği kararı denetleyen bir kontrol

---

²⁸ Haklı olarak belirtildiği gibi savcılık gerçeğin araştırılması ve kanunların uygulanması yoluyla adalete hizmet ettiği ölçüde kazaî bir faaliyet icra eder ve sonuç olarak da kazaî bir organ sayılır. Hiyerarşik yapısı sebebiyle idarî bir yapıya sahip bulunması sadece şeklî bir husustur. Nitekim alınan mütalaaların kazaî mahiyette olması, savcılığın adlî bir organ sayılması ve genel idareden ayrılmış bulunması vakıasından neşet eder. Bkz. Peters, K. : Le ministère public, Rev.int.de dr. pén, 1963, n. 3-4, s. 4-5 (Keyman s.70'ten naklen alınmıştır).

mekanizmasının bulunmaması da soruşturma sırasında yapılan hataların telafisini imkânsız kılabilmektedir.

Sonuç olarak, Cumhuriyet savcılığının, mevcut pozitif düzenlememize ve özellikle de Anayasaya göre, yargı örgütü içerisinde ve adlî nitelikte olduğu kanısındayız.

Ş2. KAMU GÖREVLİLERİ İLE HÂKİMLERİN HUKUKİ SORUMLULUĞU

A.KAMU GÖREVLİLERİNİN VERDİKLERİ ZARARLARDAN DOLAYI DEVLETİN HUKUKİ SORUMLULUĞU

Anayasanın 40'inci maddesinin 3'üncü fıkrasına göre, "Kişinin, resmî görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar, kanuna göre Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır." Benzer bir düzenleme Anayasanın 129'uncu maddesinin 5'nci fıkrasında yer almaktadır. Bu hükme göre, "Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak ancak idare aleyhine açılabilir." Bu şekilde Anayasa, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevleri nedeniyle işledikleri kusurlu eylemlerden dolayı devletin asli ve birinci derecede sorumluluğunu kabul etmiştir. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 13'üncü maddesinin 1'nci fıkrasına göre de "Kişiler kamu hukukuna tâbi görevlerle ilgili olarak uğradıkları zararlardan dolayı bu görevleri yerine getiren personel aleyhine değil, ilgili kurum aleyhine dava açarlar. ... Kurumun genel hükümlere göre sorumlu personele rücu hakkı saklıdır." DMK'nın bu maddesi de kamu görevlilerinin görevleri dolayısıyla verdikleri zararlardan dolayı devletin asli ve birinci derecedeki sorumluluğunu düzenlemektedir.

1961 Anayasası devlet ve kamu idarelerinin çalıştırdıkları memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevlerini yerine getirirken üçüncü kişilere haksız bir işlem veya eylemle vermiş oldukları zararlardan doğan sorumluluğu açık bir şekilde düzenlemediği halde 1982

Anayasası ve DMK'nın 13'üncü maddesi her türlü tereddüdü giderecek şekilde mutlak "idarî güvence" sistemini kabul etmiştir²⁹.

İdarî güvence ilkesi, resmî görevlilerin ve özellikle memur ve diğer kamu görevlilerinin görevlerini yerine getirirken ya da yetkilerini kullanırken kusurlu ve hukuka aykırı eylem veya işlemleri ile üçüncü kişilere vermiş oldukları zararlardan doğan tazminat davalarının kendi aleyhlerine değil, doğrudan doğruya devlet veya emrinde çalıştıkları kamu idaresi aleyhine açılmasını ifade eder. Devlet veya kamu idaresi, üçüncü kişinin uğramış olduğu zararı tazmin ettikten sonra şartları varsa ilgili memur veya kamu görevlisine rücu eder³⁰. İdarî güvence ilkesinin hem memuru hem de zarar göreni korumak üzere iki işlevi vardır. Memur veya diğer kamu görevlisi bu güvencenin sağladığı moral ve hukukî teminat ile manevi baskı altında kalmadan ve hizmeti aksatmadan görevini rahatça ve cesurca yaparken³¹ zarar gören de zararın miktarı ne olursa olsun bunu zarar veren memurun ödeme gücüyle sınırlı olmaksızın devletten tahsil etme imkânına kavuşmaktadır.

---

²⁹ DMK'nın 13'üncü maddesinin gerekçesinde bu husus açıkça vurgulanmıştır. "...Madde doktrindeki ve tatbikattaki önemi git gide azalmakta olan "hizmet kusuru", "şahsi kusur" tartışmalarına girişmeden, idare edilenlerin uğradıkları zararları karşılamak bakımından daha elverişli ve basit olan bu esası kabul etmiştir.-12. madde sistem bakımından Anglo-Sakson memleketlerinde, İtalya'da ve şimdiye kadar bizde uygulanmakta olan "idare ile memurun birlikte sorumluluğu" esasından ayrılmakta ve "teminat sistemi" denilen sisteme gitmektedir. Bilindiği gibi bugün idare edilenlere karşı ika edilen zararlardan dolayı hem idarenin sorumluluğu hem de haksız fiil esaslarına göre memurların sorumluluğu söz konusudur. Bunun memur aleyhine çeşitli sakıncalar yarattığı sık sık iddia edilmiştir. ... Madde bu yöndeki tenkidlere köklü bir çözüm getirmektedir." (Ozansoy s.222, 223'ten naklen)

³⁰ Eren, F.: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2006 İstanbul, s.588.

³¹ HGK, 14.9.1983 T, E.1980/4-1714, K.1983/803 (YKD, 1983/11, s.1590)

B.GENEL OLARAK CUMHURİYET SAVCISININ ve HÂKİMİN NEDEN OLDUĞU ZARARLARDAN DOLAYI HUKUKÎ SORUMLULUK

I. Cumhuriyet Savcısının Hukukî Sorumluluğuna İlişkin Görüşler

Öğretide Cumhuriyet savcısının görevinin idarî olduğu görüşü çoğunluktadır³². Bu görüşü benimseyen yazarlar da görevin idarî olması ile sorumluluk rejimi arasında doğrudan bir bağlantı kurarak Cumhuriyet savcısının hukukî sorumluluğunu açıklamaya çalışmışlardır. Cumhuriyet savcısının görevinin salt idarî nitelikte olduğunu benimseyen yazarlara göre, görevlerinin yargısal olmayıp, idari nitelikte olması nedeniyle Cumhuriyet savcısına karşı HUMK'un 573-576 maddelerine göre dava açılmayacağından "hizmet kusurları" söz konusu olduğunda Adalet Bakanlığı aleyhine idare mahkemelerinde tam yargı, "kişisel kusurlarının" mevcut olması hâlinde BK'nın 41'nci maddesine göre adlî yargıda tazminat davası açılabilir³³.

Bir görüşe göre ise Cumhuriyet savcısının görevi idarî olmakla beraber bunların tümü idarî nitelikte değildir. Bu durumda Cumhuriyet savcısının görevlerini iki kısımda değerlendirmek mümkündür. İlki teknik anlamda idarî görevlerdir. Cumhuriyet savcısı bu görevlerin yerine getirilmesinden dolayı Adalet Bakanlığına karşı sorumludur (HSK m.5,III-IV). Cumhuriyet savcısının diğer görevleri ise yargılamaya ilişkindir. Bu görevlere adlî görev demek mümkündür. Cumhuriyet savcısı bu görevleri yerine getirirken Adalet Bakanlığına

---

³² Kuru, B.: Hukuk Muhakemeleri Usulü, İstanbul 2001 (Kuru-Usul I, s.861; Tercan, E.:Hâkimlerin Sorumluluğu (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara 1988 s.19 vd.; Ersoy, R.:Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu, Ankara 1976, s.1233; Üstündağ, S.: Medenî Yargılama Hukuku, İstanbul 1997, s.114; Sonel,H.: Türkiye'de Savcılığın Kuruluşu, (AD 1949/2, s.177-188), s.191-194.

³³ Kuru-Usul I, s.862; Tercan s.19 vd.; Ersoy, s.1233; Üstündağ s.114; Sonel s.191-194.

bağlı değildir (HSK m.5,III). Yargılamaya ilişkin bu adlî görevlerinden dolayı hâkimler gibi özel sorumluluk rejimine tâbi olmaları daha isabetli olur. Çünkü hâkimlik ve savcılık mesleğini düzenleyen kurallar farklı olmadığı gibi iki meslekten birinden diğerine geçiş de kabul edilmektedir. Hâkim ve Cumhuriyet savcısının ceza ve disiplin sorumluluğunu aynı kurallarla düzenleyip, hukukî sorumlulukta iki mesleği birbirinden ayırıp farklı kurallara tâbi tutmak isabetli olmamıştır. Hâkimlerin yargısal faaliyetlerinden doğan sorumluluğu nasıl özel sorumluluk rejiminden yararlanıyorsa, Cumhuriyet savcısının da yargılamaya ilişkin faaliyetlerinden, yani adlî görevlerinden doğan sorumluluğu da özel sorumluluk rejiminden faydalanmalıdır³⁴.

Aydinalpa'a göre ise Cumhuriyet savcısının özel hukuk alanında dava açma yetkisinin bulunması, açılmış bir hukuk davasına müdahale edebilmesi, ceza davalarında iddianame, temyiz ve esas hakkında mütalaa gibi etkinlikleri bulunduğuna göre, Cumhuriyet savcısının yasalarla kendilerine verilen idarî görevlerinin yanı sıra ayrıca "yargısal" görevleri bulunduğu da kabul edilmelidir. Yargısal faaliyet kavramını, "hüküm tesis etmek" kavramıyla sınırlı düşünmemek gerekir. Aksi hâlde hâkimler yanında "kamu adına" faaliyette bulunan Cumhuriyet savcısının tüm faaliyetlerinin "idarî" nitelikte olduğunun kabulü zarureti doğar ki bu durumun Anayasanın ve yasaların açık hükümleriyle uyumlu olduğu kabul edilemez³⁵. Anayasa mahkemesi ve Yargıtay da Cumhuriyet savcısının yargısal görevleri bulunduğunu belirtmiştir³⁶.

Cumhuriyet savcısının görevini "toplum adına" yapması ya da "kamu adına" talepte bulunması ile hâkimin "Türk Ulusu adına" (AY m.9) yargılama yapması ölçütünün de sorunun çözümüne etkili olmadığı, yargılamanın "iddia", "savunma" ve "hüküm"den oluştuğu belirtilerek, yargılamanın sav (iddia) kısmında bulunan, soruşturmayı yapan, iddianame düzenleyen, duruşma sırasında "esas hakkında görüş" bildiren Cumhuriyet savcısının görevinin salt idarî görev olduğu düşüncesinin kabul edilemeyeceği belirtilmiştir³⁷.

---

³⁴ Tercan s.19,20.

³⁵ Aydinalp s.71.

³⁶ AMK, 29.4.1993 T, E.39, K.18 (RG, 17.10.1993, S.22436, s.9-49); TD, 31.12.1970 T, 185/5614 (RKD, S.1971/6-7, s.226,227).

³⁷ Tercan s.19.

Yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız öğretilerdeki görüşler, Cumhuriyet savcısının görevinin idarî veya yargısal olarak nitelendirilmesini, uygulanacak sorumluluk rejiminin tespitinde belirleyici bir unsur olarak görmekte ve hâkimlerin sorumluluğunu düzenleyen HUMK'un 573-576 maddeleri ile karşılaştırarak açıklamaktadırlar. Öğretilerde ileri sürülen bu görüşlerin daha iyi değerlendirilebilmesi açısından biz de öncelikle hâkimin tâbi olduğu sorumluluk rejimiyle ilgili görüşlerimizi açıklamayı zorunluluk olarak görüyoruz.

II. Hâkimlerin Hukukî Sorumluluğu

1) Genel bilgi

Öğretilerde hâkimlerin hangi hâllerde sorumluluklarının bulunduğu, sorumluluklarının şartları ve hâkimlere karşı açılacak davaların özelliklerinin HUMK'un 573-576'ncı maddelerine göre tespit edileceği kabul edilmektedir³⁸. Bu kabul şekline göre HUMK'un 573-576 hükümleri, hâkimlerin hâkimlik görevini yaparken yargısal faaliyet nedeniyle verdikleri zararlar için açılacak tazminat davasını (sorumluluk hallerini) düzenlemektedir. Buna karşılık hâkimin idarî faaliyetlerinden doğan zarar için açılacak tazminat davaları hakkında HUMK'un 573-576'ncı maddelerinin uygulanmayacağı, bu faaliyetlerinden doğan zararlar için Adalet Bakanlığına karşı tam yargı davası açılacağı, hâkimin kişisel kusurunun bulunması hâlinde de haksız fiil hükümlerine göre adliye (hukuk) mahkemelerinde tazminat davası açılacağı kabul edilmektedir³⁹.

Hâkimlerin verdikleri kararlardan dolayı devletin sorumlu olup olmadığı hakkında, kanunlarımızda açık ve genel bir hüküm bulunmadığı belirtilerek, hâkimlerin kural olarak sorumlu olmamaları nedeniyle devletin de kural olarak hâkimlerin verdikleri karardan sorumlu olmadığı uygulamada kabul görmüş ve öğretilerde bir kısım yazarlar tarafından bu görüş paylaşılmıştır⁴⁰. Bazı yazarlara göre ise hâkimlerin HUMK'un 573-576 hükümlerine

³⁸ Kuru, B.: Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı, İstanbul 1995 (Kuru – El Kitabı), s.1060; Aydınalp s.90,91; Bilge, N./Önen, B.: Medenî Yargılama Hukuku Dersleri, Ankara 1978, s.96 vd.; Üstündağ s.112.

³⁹ Kuru – Usul VI, s.5835; Aydınalp s.91 ; Bilge, N./Önen, s.96 vd.; Üstündağ s.114; Sonel s.191, 194.

⁴⁰ HGK, 20.2.1991 T, E.4, K.1. (YKD, S.1996/6, s.826 vd.); HGK, 14.1976 T. E.5, K.4 (YKD, S.1976/6, s.1084-1087); Kuru – Usul I, s.5869; Bilge, N.:Medeni Kanununun 48 ve 52'nci maddelerinin

göre mahkum oldukları zararlardan dolayı devletin ikinci derecede sorumlu olması ve bu ikinci derecedeki sorumluluğun BK m.55 ve MK m.48 hükmüne dayandırılması mümkündür⁴¹. Başka bir fikre göre ise devlet, “organ kuramı”na göre MK’nın 48’nci maddesi uyarınca sorumlu tutulabileceği⁴² gibi mahkum olan hâkimin ödeyemediği zararları devletin ödemesi hakkaniyete uygun olur⁴³. Bazı yazarlar da özel hukuk ilkelerine göre değil⁴⁴ de idare hukuku ilkelerine göre devletin sorumluluğunun kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir⁴⁵.

DMK’nın 12 ve 13’üncü maddelerine göre bir devlet memurunun göreviyle ilgili olarak neden olduğu zararlardan dolayı devlet memuru aleyhinde değil, devlet aleyhine tam yargı davası açılabilen iken hâkimin görevi sırasında kasten veya ağır bir kusuru ile verdiği bir karardan doğan zararın tazmini için herhangi bir merciden izin alınmaksızın doğrudan o hâkim aleyhine HUMK’un 573 vd. hükümlerine göre tazminat davası açılabilmesinin bir çelişki olduğu da ileri sürülmüştür⁴⁶.

2)Anayasal açıdan hâkimin hukukî sorumluluğu

Mukayeseli Bir Tetkiki, Memurların Kusurlarından Doğan Devlet Mes’uliyeti ve Bu Mes’uliyete Tatbik Edilecek Hükümler AD, 1944/1, s.596,597; Tandoğan –Mesuliyet s.138; Tandoğan, H.: Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku, Ankara 1981 s.115 vd.; Sarıca, R.: İdarî Kaza, İstanbul 1949, s.200,201; Postacıoğlu –Usul s.68; Özdeş, O.: Hâkimlerin Hukukî Sorumluluğu ve Devlet, DD, S.1971/II, s.15; Karatepe, Ş.: İdare Hukuku, İzmir 1988, s.268.

⁴¹ Kuru – El Kitabı s.1066, 1067; Karafakih, İ.H.: Hâkimlerin Verdikleri Kararlardan Dolayı Şahsen ve Devletin Dolayısıyla Hukukî Mesuliyetleri, SBFD, S.1956/3, s.46,47.

⁴² Berkin, N.: Mahkeme Kararlarından ve Yargısal Tasarruflardan Devletin Sorumluluğu, İÜHF, 1977/XLII/1-4 (Berkin-Sorumluluk), s.188-189; Tercan s.87; Kılıçoğlu, A.: Hâkimlerin Hukukî Sorumluluğu, AÜHFD, S.1973/XXX/1-4,s.266.

⁴³ Berkin, N.: Medeni Usul Hukukunun Esasları, İstanbul 1969 (Berkin-Usul), s.39.

⁴⁴ “Yargı tasarruflarından doğacak zararlar hakkında BK’nın 55’nci maddesi hükmü uygulanamaz. Çünkü Millet adına yargı hakkını kullanan, bütün davaların görülmesinde bağımsız olan yargı organlarını “istihdam eden” veya “istihdam edilen” bir kimse durumunda ele almak mümkün değildir.” Derbil, S.: İdare Hukuku, Ankara 1959, s.221.

⁴⁵ Derbil, s.217; Bilgen, P.: İdare Hukuku Ders Notları, İdari Yargıya Giriş, İstanbul 1995, s.376.

⁴⁶ Aydınalp s.7.

HUMK'un 573-576'ncı maddeleri incelenirken 1982 Anayasasının kamu görevlilerinin sorumluluğunu düzenleyen hükümlerini de dikkate almak gerekir. Anayasa hükümleri, "anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü" ilkesi (AY m.11) açısından önem taşımaktadır.

Anayasal açıdan sorun incelendiğinde; Anayasanın 40,III ve 129,V'te öngörülen kuralların uygulama alanı konumuz açısından çok önemlidir. Anayasanın 40,III hükmü, idarî eylem ve işlemlerle yargısal işlemler arasında bir ayırım yapmadığı gibi bazı kamu görevlilerinin bu kuralın kapsamı dışında bırakılmasına olanak verecek yorum yapma imkânı da bulunmamaktadır. Anayasa "memur" kavramına göre daha geniş bir anlam taşıyan "resmî görevliler" terimini kullanmıştır. Hâkimin, yargı örgütü içerisinde çalışan (resmî bir görevli, kamu görevlisi⁴⁷) olmadığı iddia edilemeyeceğine göre, Anayasanın 40,III hükmünün hâkimlerin hukukî sorumluluğunda uygulanmasına bir engel bulunduğu da ileri sürülemezdir.

Anayasanın 129'uncu maddesinin 5'nci fıkrasına göre de durum pek farklı değildir. Bu hükme göre, "Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir." Anayasa, idarî eylem ve işlemlerle yargısal işlemler arasında herhangi bir ayırım yapmadığı gibi böyle bir ayırım yapılmasına olanak verecek bir ifade de maddede bulunmamaktadır. Bu hükümde yer alan "idare" terimi, düzenli topluluklarda kamu gücünün örgütlenişini ve işleyişini içeren anlamda, daha açık bir ifadeyle Anayasanın 40'ıncı maddesinin 3'üncü fıkrasında yer alan "Devlet" sözcüğü ile eş anlamda kullanılmıştır. Davanın (devlet anlamında) idare aleyhine açılabilmesinin öngörülmüş olması, bu davaların ancak idarî eylem ve işlemlerden doğan zararlardan dolayı açılabilmesi anlamına gelmez. Anayasanın ne 129'uncu maddesinin 5'nci fıkrasında ne de 40'ıncı maddesinin 3'üncü fıkrasında "idari eylem ve işlemden doğan zarar" ifadesi kullanılmıştır. Aksine, bireylere zarar verecek her türlü devlet eylemini ve işlemini kapsayacak genişlikte ifadeler kullanılmıştır. Anayasada yer almayan bir ayırımın uygulama

---

⁴⁷ "Kamu görevlisi" deyiimi, görevlinin bir kamu hizmetini yüklenmesi ve bu görev karşılığı devlet bütçesinden maaş, ücret, ödenek vs. her ne ad altında olursa olsun görevliye bir maddi meblağın özgülmesi (tahsisi) ana unsurunu içerir."HGK, 14.9.1983 T, E.1980/4-1714, K. 1983/803 (YKD, S. 1983/11, s.1587,1588)

ve öğreti tarafından yapılabilmesi için ikna edici gerekçelerin bulunması gerekir. Özellikle Anayasanın 125'inci maddesinin son fıkrasındaki “İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.” kuralı ile “idare”nin sorumluluğunun ayrıca ve açıkça belirtilmesi bu kanımızı desteklemektedir.

Üzerinde durulması gereken başka bir husus da Anayasanın 40'ncı maddesinin 3'üncü fıkrasında yer alan “resmi görevliler” ve 129'uncu maddesinin 5'inci fıkrasındaki “diğer kamu görevlileri” kavramına hâkimlerin dahil olup olmadığıdır. Haklı olarak belirtildiği gibi Anayasa, her iki kavramla, temel hak ve hürriyetleri, ya da başka hakları “haksız işlemler sonucu” ya da “resmi görevlilerin veya diğer kamu görevlilerinin işledikleri kusurları nedeniyle” zarar gören herkesin zararlarının tazminini devletten isteyebileceğini öngörmektedir. Bu iki kavram arasında içerik farklılığının bulunduğunu, geniş veya dar anlama geldiklerini tartışmanın⁴⁸ pratik bir yararı yoktur⁴⁹. Hâkimler, “resmi görevliler” veya “diğer kamu görevlileri” olarak nitelendirilebildikleri hâlde “memur” sayılmazlar⁵⁰.

3)Hâkimin kural olarak sorumsuzluğu

---

⁴⁸ Kanlıgöz, s.183-187; Ozansoy s.322.

⁴⁹ Aydınalp s.27

⁵⁰ Hâkimler kamu hizmeti yapmalarına karşın “memur” kavramı içerisine girmemektedirler. Zira, “yargı erki” “yürütme erki”nin dışında idare hiyerarşisine tâbi olmadan görev yapar. “Memuriyet” kavramının amirlik kavramından ayrı düşünülmesine olanak bulunmamaktadır. Amir'in memura “emir” ve “sicil” vermesi denetlemesi, idari takdir yetkisini uhdesinde bulundurması gibi idare hukukuna özgü yetkilerle donatılmış olması söz konusudur. O nedenledir ki hâkimlerin memur olmadıkları konusunda herhangi bir kuşku bulunmamaktadır.” Bkz. Aydınalp s.28; Anayasa mahkemesi de hâkimleri kamu görevlisi olarak kabul etmekle birlikte “memur” statüsünde bir kamu görevlisi olarak değerlendirmemektedir. AMK, 27.22.1969 T, E.44, K.68 (RG 22.7.1970 T, S.13556). Kıratlı'ya göre, geniş anlamda “resmî görevliler” kavramının hâkimleri de kapsadığı yadsınamaz. Ayrıca uğranılan zararın Anayasanın 129'uncu maddesinden farklı olarak idare tarafından değil, devletçe tazmin edileceğinden söz edilmesi yargıyı da kapsayan bir geniş anlamlılığın ifadesi olarak düşünülebilir. Ancak hâkimlik o kadar önemli ve özel bir meslektir ki onları “resmi görevliler” gibi çok geniş bir kavram içine sokmak hâkimlik vakarına uygun sayılmaz. Hâkimlik özel olarak zikredilmeyi hak edecek kadar önemli bir meslektir. Bkz. Kıratlı, M.:Yargının Sorumluluğu (İHMD, S.1995/III, s.2-11) s.7.

“Hâkimlerin kural olarak sorumlu olmamaları nedeniyle devletin de kural olarak hâkimlerin verdikleri kararlardan sorumlu olmadıkları” görüşü, bir HGK kararında şu şekilde savunulmuştur: *“Genel olarak kamu hizmetlerinin ifasından dolayı kamu tüzel kişilerinin sorumlulukları hizmet kusuruna, ajanları ise onların kişisel kusurlarına tâbi tutulmuştur. Anayasanın 132/1-2 (1982 Anayasasının 138,I,II) maddeleri hükümlerince, “Hâkimler görevlerinde bağımsızdırlar. Anayasaya, kanuna, hukuka ve vicdani kanaatlarına göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz.” Hakimlerin Anayasa güvencesi altında bulunan bağımsızlığı, idare hukukunda Devletin ajanlarının faaliyetlerinde dolayı sorumluluğunu tayin eden hizmet kusuru ölçüsünün hakimler yönünden uygulanmasına olanak vermez; Türk pozitif hukuku ilke olarak yargı fonksiyonunun ifa edilmesi dolayısıyla devletin sorumlu tutulamayacağı esasını benimsemiştir. HUMK’umuz bu düşünceler ışığı altında hâkimlerin bağımsızlığı kadar tarafsızlığını da güvence altına almak amacıyla onun hukukî sorumluluğunu sınırlı hâllerde kabul etmiş ve aynı zamanda sorumluluğunu da özel bir usule tâbi tutmuştur.⁵¹”* Bu kararın bazı yazarların görüşlerinden etkilendiği anlaşılmaktadır⁵². Halbuki hâkim yargısal faaliyetleri kendi adına değil, devlet adına yapar. Dolayısıyla hâkimin yaptığı işin özelliği nedeniyle kural olarak sorumsuz olması, devletin de kural olarak sorumsuz olmasını gerektirmez. Her ikisi farklı sorunlardır. Anayasanın 9’uncu maddesine göre, “Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.” Türk Milleti bu egemenliğini yetkili organları eli ile kullanır (AY m.6,III). Bu fıkranın son cümlesindeki “Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir “devlet yetkisi” kullanamaz.” ifadesinden, egemenliği kullanan organların “devlet yetkisini” kullandıkları açıkça belirtilmiştir. Dolayısıyla yargı organı ve bu organının resmî görevlisi de devlet yetkisini kullanmaktadır. O hâlde devletin, yargı yetkisini kullanma görevi verdiği resmi görevlisini kural olarak sorumsuz kabul etmesi, kendisini sorumluluktan kurtaramaz. Çünkü adalet hizmeti, örgütlenmiş her toplumda olduğu gibi devletin yerine getirmesi gereken bir hizmettir. Üstelik Anayasanın 36. vd. maddelerinde bireylere tanınan haklar nedeniyle Devletin sorumlulukları vardır. Devletin yargı faaliyetlerinden sorumlu olmasının bir nedeni de bu kişiler üzerinde sahip olduğu seçim, denetim ve gözetim yetkileridir (AY m.140,III). Sonuç olarak devlet yargı örgütünün kurulmasından ve iyi bir şekilde işletilmesinden sorumludur. “Yargı bağımsızlığı” bu

---

⁵¹ HGK, 14.1.1976 T, E.5, K.4 (YKD, S.1976/6, s.1084-1087)

⁵² Bkz. Postacıoğlu – Usul s.68,69; Özdeş s.9; Tandoğan –Mesuliyet s.138; Sarıca s.205 vd.

sorumluluğu ortadan kaldırmaz. Bugün “yargı bağımsızlığı” evrensel ve vazgeçilmez bir hukuk ilkesi ise devlet de bu ilkeye bağlı olarak yargı görevini en iyi şekilde yerine getirmek zorundadır. Hâkimlerin hukukî sorumlulukları konusunda Fransa, Almanya ve Polonya gibi bazı ülkelerde devletin adlî işlemlere bağlı işlemlerden sorumlu olduğu ve devletin bu sorumluluğunun hâkimlerin şahsi sorumluluğu yerine geçtiği belirtilmiştir⁵³. Bu nedenle hâkimlerin yargısal görevlerinden dolayı devletin sorumlu olmasının “yargı bağımsızlığı” ilkesini ihlal eden bir tarafı yoktur.

Nitekim, 7.5.1964 tarihli ve 466 sayılı Kanun Dışı Yakalanan veya Tutuklanan Kimselere Tazminat Verilmesi Hakkında Kanun uyarınca hâkimlerin sorumlu (veya kusurlu) olup olmadıklarına bakılmaksızın haksız tutuklanana veya gözaltına alınanlara devlet tarafından tazminat ödenmesi kabul edilmişti. Bu konuda yeni düzenlemeler getiren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun yürürlüğe girmesiyle 466 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Ceza Muhakemesi Kanununun 141-144’üncü maddelerinde koruma tedbirlerinin uygulanmasından haksız olarak zarar görenlere tazminat isteme hakkı tanınmıştır. Üstelik 143’üncü maddenin 2’nci fıkrasında “Devlet, ödediği tazminattan dolayı, koruma tedbiriyle ilgili olarak görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle görevini kötüye kullanan kamu görevlilerine rücu eder.” hükmü ile ilgili kamu görevlisinin hukukî sorumluluğuna gidilebileceği de öngörülmüştür. Bu da hakimlerin verdikleri kararlardan dolayı sorumlu olmasalar da devletin sorumlu olmasının, Anayasa ile güvence altına alınan “yargı bağımsızlığı” ilkesine aykırı bir yönünün bulunmadığını göstermektedir. Ayrıca HGK kararında belirtilen düşüncenin aksine, yargısal faaliyetlerden doğan zararların devlet tarafından tazmin edilmesi yargıya ve hukuk devletine olan inanç ve saygıyı artırarak bireylerin hukukî güvenliklerini pekiştirir. Devletin hâkimlere hangi koşullarda rücu edeceği meselesi ise devletin tazmin yükümlülüğünden ayrı bir sorundur. Bu sorunun da hâkimlik mesleğinin özellikleri ve yargı bağımsızlığına ilişkin ilkeler dikkate alınarak çözülmesi gerekir. Örneğin, hâkime rücu davası açılacak haller sayma yoluyla belirtilebilir ve dava açılması Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun iznine tâbi tutulabilir.

Devletin en azından MK’nın 48 ve BK’nın 55’nci maddelerine göre, ikinci derecede sorumluluğunun kabul edilmesi gerektiği görüşüne katılmak da olanaklı değildir. Haklı olarak belirtildiği gibi devlet ve diğer kamu tüzel kişilerine bağlı memurların ve ajanların, görevleri

---

⁵³ Aydınalp s.233.

ile ilgili üçüncü kişilere verdikleri zararlar hakkında BK m.55 hükmü uygulanamaz. Devlet memurları ve ajanları BK m.55 anlamında “müstahdem” sayılamayacağı gibi Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri de “istihdam eden” sayılamazlar. Memurların ve ajanların Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri ile olan ilişkileri özel hukuk kurallarına göre değil, kamu hukuku kurallarına göre düzenlenir⁵⁴.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6’ncı maddesinin 1’nci fıkrasına göre, “Herkes gerek medeni hak ve yükümlüklerine ilişkin uyuşmazlıkların çözülmesi, gerek kendisine yöneltilen suçlamaların karara bağlanması konusunda kanunla kurulmuş tarafsız ve bağımsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içerisinde adil ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir.” Bu hüküm, tüm yargısal faaliyetleri kapsayacak bir genişlikte yorumlanmaya elverişlidir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, hem Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini imzalamış hem de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bağlayıcı yetkisini tanımıştır. Yargı görevinin tarafsız, adil, gecikmesiz ve hukuka uygun şekilde gerçekleşmesini sağlamak devletin görevlerindedir⁵⁵. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin uluslararası hukuk açısından “benim hâkimim sorumsuz, ben de bu nedenle sorumsuzum” diyebilme hakkı bulunmadığına göre⁵⁶ iç hukuk açısından böyle bir hakkı kendisinde görmemesi gerekir. Çünkü usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş milletlerarası

---

⁵⁴ Bilge’ye göre, “MK’nın 52.maddesindeki ihtirazı kayıt mevcut olmasa idi, amme hizmetlerinin ifası zımında işlenebilecek olan devlet mesuliyetini aynı Kanununun 48. maddesine istinat ettirmek şüphesiz mümkün olurdu.” Bkz. Bilge-Memurların Sorumluluğu, s. 593; Aynı görüşte Tandoğan-Kusura Dayanmayan s.116.; Tandoğan-Mesuliyet s. 135; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, Borçlar Hukuku, Ankara İstanbul 1993, s.504; Kıratlı’ya göre de “Devlet ile hâkimler arasında özel hukukun anladığı anlamda bir çalışan çalıştıran ilişkisi bulunmadığı gibi idare hukukundaki idare ile memur ve diğer kamu görevlileri arasındaki idari hizmet ilişkisi de söz konusu olmamaktadır.” Kıratlı s.6.

⁵⁵ Ünal, Ş.:Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı, Ankara 1994, s.97.

⁵⁶ Gerek iç hukuk gerekse de uluslararası hukuk açısından Türkiye Cumhuriyet Devleti’nin “benim hâkimim sorumsuz, bu nedenle ben de sorumsuzum” şeklinde bir savunma yapması hukuk metodolojisinde “boş söz (safsata) kanıtları (arguments fallacieux)” olarak nitelendirilen bir mantık oyunu olarak kabul edilebilir. Bkz. Karayalçın,Y.: Hukukta Öğretim-Kaynaklar-Metod-Problem Çözme, Ankara 2001, s.82.

anlaşmalar kanun hükmündedir (AY m.90)⁵⁷. Ayrıca iç hukuktaki bu anlayış, Devletin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından tazminata mahkum edilmesine neden olacaktır. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi devlete yüklenmesi mümkün sürunceme nedeniyle makul sürenin aşılması hâlinde 6'ncı maddenin ihlali sonucuna varmaktadır. Böyle bir durumda hâkim kusurlu olmasa da devlet sorumlu olmaktadır. Mahkeme, devletin ileri sürdüğü iktisadî güçlükler, siyasî havayı veya ulusal hukukun boşluklarını, adlî teşkilâtın iş yükü nedeniyle gerekli sürati sağlayamamasını mazeret olarak kabul etmemektedir. Devletler 6'ncı maddenin gerektirdiği tedbirleri almakla yükümlü ve buna mecburdurlar⁵⁸. Mahkemenin bu yaklaşımı karşısında hâkimin kusurlu kabul edilemeyeceği hallerde de devletin yargısal görevlerini yerine getirememesinden doğan bir sorumluluğu bulunduğu, herkesin kabul etmesi gereken bir vakıta hâline gelmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin özellikleri ve Türk hukuk sistemi dikkate alındığında sözleşme kuralları ile diğer ulusal hukuk kuralları arasında bir çatışma olması durumunda, hâkimin sözleşme kurallarına üstünlük tanınması ve ulusal kuralları sözleşmeye uygun yorumlaması gerekir⁵⁹. Anayasaya aykırılığı ileri sürülemeyen sözleşmenin, yasaya aykırılığı nedeniyle uygulanmaması, Anayasanın getirdiği sisteme ters düşer⁶⁰.

Bir görüşe göre, Anayasanın 40,III; 125,VII ve 129,V maddeleri uyarınca devletin yargısal faaliyetten zarara uğrayanlarla ilgili olarak sorumluluğunu düzenleyen açık ve net kanun hükümlerinin getirilmesi, konunun açık ve net şekilde düzenlenmesi, her türlü duraksamaları sonuçlandırılması yönünden zorunludur. Çünkü bugünkü hâliyle çözümlenecek sorunlar az değildir. Örneğin devlet aleyhine açılacak davanın adlî yargı yerinde mi idari yargı yerinde mi açılacağı hususu belirgin değildir⁶¹.

---

⁵⁷ AIHS'nin ilk bölümü "doğru yargılama" ya da "adil yargılama" dediğimiz ilkeyi düzenlemektedir ki bu ilke özetle; "usulde tarafların eşitliği", "makul süre", "hakkaniyete uygun yargılama yapılması", "bağımsız ve tarafsız yargı" ve "duruşmanın açıklığı ve kararın açıklanması" ilkelerinden oluşmaktadır. Bkz. Akıllıoğlu, T.: Yönetim Hukukunda İnsan Hakları, (İHMD, S.1995/4,s.9-14) s.13.

⁵⁸ Gölcüklü, F.: Yargılama Makamı Önünde Makul Süre, (İHMD, C.I, S.I/2-3) s.3-6.

⁵⁹Gölcüklü, A.F.- Gözübüyük, A.Ş.: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Ankara 1996, s.21.

⁶⁰Gölcüklü/Gözübüyük s.20.

⁶¹Aydınalp s.256.; Yazar, Anayasa'nın 40,III; 125,VII ve 129,V maddeleri uyarınca devlete karşı doğrudan dava açılabileceğini belirtmesine rağmen, bu konuyla ilgili sorunların yapılacak bir kanun

Anayasanın 177'nci maddesinin (e) fıkrasına göre “Anayasanın halkoylaması ile kabulünün ilanı ile birlikte yürürlüğe girecek hükümleri ve mevcut ve kurulacak kurum, kuruluş ve kurullar için yeniden kanun yapılması veya mevcut kanunlarda değişiklik yapılması gerekiyorsa bunlara ilişkin işlemler mevcut kanunların Anayasaya aykırı olmayan hükümleri, Anayasanın 11'nci maddesi gereğince uygulanır⁶².” Hâkimlerin sorumluluğunu düzenleyen HUMK'un 573-576'ncı maddelerini de Anayasanın bu hükmü çerçevesinde değerlendirmek gerekir.

“Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı” ilkesi uyarınca Anayasanın 40,III ve 129,V maddelerine uygun olarak hâkimlerin hukukî sorumluluklarının yeniden düzenlenmesi gerekirdi. Çünkü hâkimlere doğrudan sorumluluk davası açılmasını öngören HUMK'un 573 – 576'ncı maddeleri ile Anayasanın 40,III ve 129,V hükmü çelişmektedir. Bu konuda Anayasaya uygun yeni bir düzenleme yapılana kadar anayasal hükümlerin doğrudan uygulanması ve Anayasaya aykırı kanun hükümlerinin uygulanmaması “Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı” ilkesinin (AY m.11) zorunlu bir hukuksal sonucudur (AY m.177/e). Bu yorum tarzı evrensel eğilimlere de uygundur. Birleşmiş Milletler Yargı Bağımsızlığı Temel İlkelerinin 16'ncı maddesine göre “Millî hukuk uyarınca, disiplin soruşturması, kanun yoluna başvurma veya devletten tazminat talep etme hakkı saklı kalmak üzere, hâkimler hakkında görevlerini ifa sırasında almış oldukları yanlış kararlar dolayısıyla maddi tazminat davası açılmamalıdır⁶³.”

---

değişikliği ile giderilebileceğini belirtmiştir. Aydınalp s.256,273, 274; Ayrıca Yazar, eserinde tazminat davasının davalılarını açıklarken bu davanın davalısının “hakim”ler olduğunu belirterek açıklamalarda bulunmuş, devletin davalı olması ihtimali üzerinde durmamıştır. Bkz. s.169-211.

⁶² Anayasanın 177'nci maddesinin (e) bendinde 11'nci maddeye de yollama yapılarak yasaların Anayasaya uygunluğu sağlanıncaya kadar var olan yasaların Anayasaya aykırı olmayan hükümlerinin veya doğrudan Anayasa hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiş olup, bu hükmün karşıt kavramından (mefhumu muhalifinden) yasaların Anayasaya aykırı hükümlerinin Anayasaya rağmen uygulanamayacağı sonucu çıkar. Anayasa bu hükmü ile 1961 Anayasasından ayrılmış, yasaların Anayasaya aykırı hükümlerinin çözümü için öngörülmuş yonteme başvurulmaksızın doğrudan ve duraksamaksızın, Anayasa hükümlerinin uygulanması zorunluluğu getirmiştir.

⁶³ Birleşmiş Milletler 7. Suç Sorunları Kongresi, 28 Ağustos – 6 Eylül 1985 tarihleri arasında Milano'da yaptığı toplantıda “Yargı Bağımsızlığının Temel İlkeleri” başlığı altında bir kurallar dizisi kabul etmiştir. Söz konusu kurallar, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 13 Aralık 1985 tarih ve

4)Önerimiz

Mevcut anayasal ve yasal hükümler çerçevesinde hâkimlerin hukukî sorumluluklarına ilişkin olarak şu önerilerin getirilebileceği kanısındayız:

1-Hâkime karşı doğrudan tazminat davası açılmaz. Anayasanın 40,III ve 129,V maddelerine göre kamu görevlilerinin kusurlarından doğan tazminat davaları ancak devlet (geniş anlamda idare) aleyhine açılabilir olduğundan, hâkime karşı doğrudan tazminat davası açılmasına olanak veren HUMK'un ilgili hükümleri uygulanamaz. Kanımızca BK 41'nci maddesi uyarınca hâkime karşı dava açılması da belirtilen nedenden dolayı Anayasaya aykırılık teşkil eder. Nasıl memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevlerini yaparken verdikleri zarardan dolayı zarar görene karşı sorumlu ilgili memur veya kamu görevlisi değil de devlet ise hâkimin yargılama faaliyetlerinden zararlardan dolayı da sorumlu devlet olmalıdır. Dava da Adalet Bakanlığı aleyhine açılmalıdır. Devlet "idari güvence" sistemini getirerek memur ve kamu görevlisini "mahkeme koridorlarında dolaşmaktan ve çok daha önemlisi açılan davalardan dolayı manevî baskı altında kalıp hizmeti aksatmaktan kurtarmak" istemişse⁶⁴ aynı çözümü hâkimler için de istememiş olmasının haklı bir gerekçesi yoktur.

Bu çözüm tarzı hem devlet açısından hem de bireyler açısından önemli yararlar sağlar. Devlet, sorunu kendi mahkemelerinde çözme imkânına kavuşarak, her defasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde dava takip etme zorunluluğundan kurtulur ve ulusal mahkemenin süzgecinden geçen davalar sayesinde gereksiz zaman, emek ve para harcamaz. Aynı zamanda kendi vatandaşlarının hukukî güvenliklerini kendisi sağlamış olur. Hâkimin malvarlığı ile karşılanamayacak zararlar söz konusu olduğunda da bireylere tanınan devlet güvencesi, hukuka olan saygı ve inancı pekiştirir.

2- Hâkimin yargısal işlemleri nedeniyle Adalet Bakanlığına karşı açılacak tazminat davası idare aleyhine açılan bir dava olmasına karşılık, adliye mahkemelerinde görülmesi

---

40/46 sayılı kararıyla onaylanmış ve Genel Kurul, üye devletleri millî mevzuatları ve uygulamalarında bu kurallara uymaya ve Genel Sekretere 5 yılda bir uygulama sonuçları hakkında rapor vermeye davet etmiştir. Ünal s.143.

⁶⁴ HGK, 14.9.1983 T, E.1980/4-1714, K. 1983/803 (YKD, S. 1983/11, s.1587,1588)

gerektiği gr isabetlidir⁶⁵. Bu tür davaların idare mahkemelerinde aılabileceğinin kabul edilmesi hâlinde adliye mahkemelerinin yargısal işlemlerinin idare mahkemesi tarafından denetlenmesi gibi kabul edilmesi mümkün olmayan bir sonuç ortaya çıkar. Ayrıca idare mahkemesi ile Danıştay'ın görevleri kanunlarında açıkça belirtilmiş olup, bunlar, idarenin eylem ve işlemleriyle sınırlıdır. Yargı kararlarının idari eylem veya işlem olmadığı da açıktır. Bu nedenle ileri sürdüğümüz görüşün kabul edilmesi hâlinde de HUMK'un 575,II hükmü uygulanmalıdır.

3-Yukarıda açıklamaya çalıştığımız anayasal hükümler ve uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan yükümlülükler nedeniyle haksız yargısal işlemlerden doğan zararlardan dolayı devletin sorumsuz sayılması pek mümkün görülmemekle birlikte, hâkimin kural olarak sorumsuz olması kabul edilebilir. Devlet tazminat ödemeye mahkm edildiği takdirde hangi koşullarda hâkime karşı rucu edebileceği düzenlenebilir. Mevcut düzenlemede HUMK'un 573'üncü maddesinde sayılan hâllerde devlet hâkime rucu edebilir. HUMK'un 573'üncü maddesinde sayılan haller dışında hâkimlerin sorumluluğuna hükmetmek mümkün olmadığından devlet, gerek iç hukuk, gerekse uluslararası hukuktan doğan yükümlülükleri dolayısıyla tazminata mahkm olsa da HUMK'un 573'üncü maddede sayılan sebeplerin dışındaki bir nedenden dolayı hâkime karşı rucu davası aamaz.

4- Hâkimlerin yürütmeye karşı bağımsızlıklarının korunması açısından rucu davasının Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun iznine bağlı olması, Anayasanın yargı bağımsızlığı ile ilgili olarak kabul ettiği esaslara uygun olur (AY m.138,139).

5- Adalet Bakanlığına karşı açılacak davada HUMK'un 573-576'ncı maddelerinde açıkladığımız esaslar ve özellikle de Anayasanın 40,III ve 129,V maddeleri uygulanabileceği gibi HUMK'un genel hükümleri de uygulanır. rneğinde davanın hâkime ihbar edilmesi (HUMK m.49 vd.) fer müdahale (HUMK m.53 vd.) gibi kurallar işlerlik kazanabilir.

---

⁶⁵ Kıratlı s.8. Ancak Yazar, pozitif hukuk açısından mahkemelerin haksız kararlarından, doğru (adil) yargılanmamaktan, zarar görenlerin devleti sorumlu tutmalarının mümkün olmadığı sonucuna ulaşmaktadır.

6-Adalet Bakanlığına karşı açılan davanın reddedilmesi hâlinde ise davacının para cezasına çarptırılmasına veya hâkime tazminat ödenmesine ilişkin hükümler (HUMK m.576), eşyanın tabiatı gereği uygulanmamalıdır.

Kuşkusuz bu durumda ortaya çıkabilecek sorunlar sadece yukarıda tespit ettiklerimizden ibaret olmayacaktır. Ancak belirttiğimiz ilkeler çerçevesinde çıkacak sorunların çözülmesi ve “hâkimlerin hukukî sorumluluğuna ilişkin hukuk”un geliştirilmesi Anayasanın 40,III ve 129,V ve 177/e hükümlerinin hukukçulara verdiği bir emir ve yüklediği bir sorumluluktur. Cumhuriyet savcısının hukukî sorumluluğu incelenirken bazı hâllerde hâkimlerin hukukî sorumlulukları ile bağlantı kurulacağından, bu konuda çıkabilecek sorunlara ilişkin ayrıntılar ileride incelenecektir. Ancak Cumhuriyet savcısının hukukî sorumluluğu ile ilgili açıklamalara geçmeden önce Yargıtay’ın bu konuyla ilgili kararlarının bir analizini yapmak faydalı olacaktır.

Ş3. CUMHURİYET SAVCISININ HUKUKİ SORUMLULUĞUNA İLİŞKİN YARGI KARARLARININ İNCELENMESİ

A.YARGI YOLU ve MAHKEMENİN GÖREVİNE İLİŞKİN İNCELEME

“Davacı vekili dava dilekçesinde Cumhuriyet Savcısı olan davalının özel isteklerinin yerine getirilmemesine kızarak iki ayrı iddianame ile açtığı ceza davalarında yargılanan davacının beraat ettiğini, davanın 3. kişiler yanında davacıyı küçük düşürdüğünü belirterek manevi tazminat istemiştir.-Yerel mahkemece davalının kamu görevlisi olduğu, kamu görevlilerinin işledikleri iddia olunan kusurlarından dolayı açılacak tazminat davalarının idare aleyhine açılabileceği, bu nedenle davanın idari yargıyı ilgilendirmediği (ilgilendirdiği) gerekçesiyle dava dilekçesinin reddine karar verilmiştir. Hüküm davacı tarafından temyiz edilmiştir.-Cumhuriyet Savcıları Adalet Bakanlığı’nın memuru değildir. Sadece özlük hakları yönünden Adalet Bakanlığı’na bağlıdır. Bu nedenle Cumhuriyet savcılarının kusurlarından dolayı idare aleyhine tazminat davası açılmaz. Yerel mahkemece bu yön gözetilerek işin esasının incelenmesi gerekirken, yukarıda yazılı gerekçe ile dava dilekçesinin reddedilmiş olması bozmayı gerektirmiştir⁶⁶.”

⁶⁶ 4.HD, 29.5.2006 T, E.2006/2674, K.2006/6266 (Karar yayımlanmamıştır.)

Yerel mahkeme kararı: Hakkında beraat kararı verilen kişinin adliye mahkemesinde Cumhuriyet savcısına karşı açtığı davada, yerel mahkeme tarafından davalının kamu görevlisi olduğu, bu nedenle davanın ancak idare aleyhine açılabileceği belirtilerek dava dilekçesinin reddine karar verilmiştir.

Yargıtay kararı: Cumhuriyet savcılarının Adalet Bakanlığının memuru olmadığını belirten Yüksek Mahkeme, bir anlamda Cumhuriyet savcısının Adalet Bakanlığına karşı bağımsız olduğunu vurgulamıştır. Karardan çıkan bir başka sonuç da Cumhuriyet savcısının görevinin idarî olarak kabul edilmediğidir. Cumhuriyet savcısının dava açma görevi idari bir görev olarak kabul edilseydi, hiç şüphe yok ki Cumhuriyet savcısına karşı doğrudan dava açılması mümkün olmazdı.

Yüksek Mahkemenin kararında dikkati çeken bir unsur da Cumhuriyet savcılarının kusurlarından dolayı idareye karşı dava açılmayacağıdır. Cumhuriyet savcısı kusurlu ise ona karşı dava açılabilir, kusurlu değilse dava açılmayacaktır.

Cumhuriyet savcısı kusurlu olmayıp, haksız işlem (uzman personel yetersizliği, adli tıp görevlisinin olmayışı veya Adli Tıp Kurumundaki incelemenin makul süreyi aştığı gibi) başka bir nedenden kaynaklanıyorsa idarenin (Adalet Bakanlığının) sorumlu olup olmayacağı konusunda kararda bir açıklık yoktur. Somut olayda böyle bir sorun ortaya çıkmadığı için doğal olarak Yüksek Mahkeme bu konuya değinmemiştir. Ancak böyle bir sorunla birlikte Cumhuriyet savcısının kusurunun da mevcut olması hâlinde nasıl bir çözüm tarzi geliştirilebileceği, sorulması gereken bir soru olarak not edilmeyi hak etmektedir. Cumhuriyet savcısının kusuru ile idarenin (hizmet) kusurunun birleştiği noktada biri adli, idarenin hizmet kusurundan sorumlu olduğu kabul edilirse diğeri idari yargıda olmak üzere iki davanın nasıl bağdaştırılacağı önemli bir problemdir.

“2-Diğer davacılar ...'ın temyiz itirazlarına gelince:a) Adı geçen davacıların, davalılardan İçişleri Bakanlığına yönelik temyizleri yönünden; davalı İçişleri Bakanlığı'na bağlı emniyet güçleri, 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın 13'üncü maddesinde yer alan Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet savcısı ile Cumhuriyet savcı yardımcılarının, soruşturma sırasında hakim tarafından verilmesi gereken kararı varsa o yer Devlet Güvenlik Mahkemesi yedek üyesinden,

aksi halde, yetkili adli yargı hakimlerinden isteyebilecekleri, bütün zabıta makam ve memurları Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet savcısı ve Cumhuriyet savcı yardımcılarının soruşturma ve kovuşturmaya ilişkin emirlerini öncelikle yerine getirmek zorunda olduklarına ilişkin düzenlemeler ile Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın sübut vasıtalarından olan eşyanın muhafazası ve zaptını düzenleyen 86. sanığa, şeriklerine ve yatağına ait yerlerin ve şeylerin aranmasını düzenleyen 94. sanık ile şerikenden ve yatağından başka kimseler hakkında arama yapılmasını düzenleyen 95. maddeleri ile tehirinde mazarrat umulan hallerde Cumhuriyet savcıları ile savcı muavini sıfatıyla emirlerini icraya memur olan zabıta memurlarının arama yapabileceğine ilişkin 97. maddesi gereğince Devlet Güvenlik Mahkemesi savcısı ile Devlet Güvenlik Mahkemesi yedek hakimliği tarafından verilen emri yerine getirdiklerinden İçişleri Bakanlığı'na yönelik istemin reddine ilişkin mahkeme kararı yerinde olduğundan;...b) Davacılar ..., davalılardan Adalet Bakanlığına yönelik temyiz itirazları yönünden; davacılar, Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet savcısının yetkisi(ni) aşmak suretiyle yedek hakimliğinin verdiği arama kararının kapsamını genişlettiğini ileri sürerek Adalet Bakanlığı'na karşı dava açmışlardır. Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet savcısı Adalet Bakanlığı'nın memuru olmadığına ve davacılar da onun kişisel kusuruna dayandıklarına göre davanın Adalet Bakanlığı'na yöneltilmiş olması da doğru olmadığından kararın ONANMASINA ...⁶⁷”

Yerel mahkeme kararı : Davacı İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği vd. vekili ... tarafından, davalı T.C. Adalet Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı aleyhine tazminat istenmesi üzerine yapılan yargılama sonunda, mahkemece davanın reddine karar verilmiştir.

Yargıtay kararı: Yukarıda incelenen kararına benzer şekilde Yüksek mahkeme; Cumhuriyet savcısının arama kararı vermesini idarî bir görev olarak kabul etmemiştir. Aksine, genel bir ifadeyle Cumhuriyet savcısının Adalet Bakanlığının memuru olmadığını belirterek, Adalet Bakanlığına karşı bağımsız olduğunu, bu nedenle Adalet Bakanlığına karşı dava açılmayacağını vurgulamıştır.

---

⁶⁷ 4. HD, 15.11.2007 T, E. 2007/12056, K. 2007/14759 (Karar yayımlanmamıştır)

Cumhuriyet savcısının kişisel kusurundan dolayı Adalet Bakanlığına karşı dava açılmayacağı, diğer bir anlatımla Cumhuriyet savcısına karşı dava açılabileceği belirtilmiştir. Bu dava da kişisel kusura dayandığından doğal olarak adliye mahkemelerinde görülecektir.

B.MAHKEMENİN YETKİSİNE İLİŞKİN İNCELEME

“Dava, haksız fiil nedeniyle uğranılan zararın tazmini istemine ilişkindir. Mahkemece, yetkisizlik nedeniyle dava dilekçesinin reddine karar verilmiş, hüküm davacı tarafından temyiz edilmiştir.-Dava, davalı Cumhuriyet Savcısının düzenlediği iddianamede kullandığı ifade nedeniyle davacının kişilik haklarına saldırıda bulunduğu gerekçesiyle tazminat istemine ilişkindir. Davacı, davayı açtığı ilçe sınırları içerisinde ikamet etmektedir. Davaya konu edilen iddianame ... ilinde mahkemeye sunulsa dahi, MK'nun 25/5 maddesinde ifade edildiği üzere kişilik hakları saldırıya uğrayan kimsenin kendi oturduğu yerde de dava açabileceği hükme bağlanmıştır. Böylece anılan madde ile HUMK'nun 9. maddesindeki genel kurala ve yine haksız eylemlerden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözüm yeri ile ilgili bulunan yedek kural niteliğindeki aynı yasanın 21. maddesine bir ayrıcalık getirilmiş bulunmaktadır. - Şu durumda davacı davayı kendisinin veya davalının oturduğu veya haksız eylemin meydana geldiği yer mahkemesinde açabilir. Bu seçeneklerden her hangi birisini kullanmak bu tür davalarda davacıya tanınmış bir haktır. Bu nedenle mahkemenin yetkisizlik kararı yerinde görülmediğinden hükmün bozulması gerekmiştir⁶⁸”

Yerel mahkeme kararı: Cumhuriyet savcısının düzenlediği iddianamede kullanılan ifade nedeniyle davacı, kişilik haklarına saldırıda bulunduğunu belirterek tazminat davası açmıştır. Davalı Cumhuriyet savcısı, iddianamenin başka bir ilde mahkemeye sunulması nedeniyle HUMK'un 9 ve 21'nci maddesi uyarınca yetki itirazında bulunmuş, mahkeme yetki itirazını kabul ederek yetkisizlik kararı vermiştir.

Yargıtay kararı: Yüksek Mahkeme, önceki kararlarında olduğu gibi Cumhuriyet savcısına karşı adliye (hukuk) mahkemelerinde genel hükümlere göre dava açılabileceğini kabul etmiş ve yerel mahkemenin görevli olduğunu kabul etmiştir. Yetki konusunda da haksız fiile dayanan davalarda uygulanması mümkün olan HUMK'un 9 ve 21 maddelerinin yanı sıra MK'nın 25,V hükmündeki yetki kuralının da uygulanabileceğine hükmedilmiştir. Bu şekilde

---

⁶⁸ 4.HD, 9.2.2007 T, E.2007/779, K.2007/1343 (karar yayımlanmamıştır)

kişilik haklarına saldırı nedeniyle Cumhuriyet savcısına karşı, davacının, davalının ve haksız fiilin meydana geldiği yerde dava açılması mümkündür.

C. SORUMLULUĞUN NİTELİĞİNE İLİŞKİN İNCELEME

“Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı kanıtlarla yasaya uygun gerektirici nedenlere, delillerin takdirinde bir isabetsizlik görülmemesine, özellikle kararın gerekçesinde davalı Cumhuriyet Savcısının eylemi yönünden, hizmet kusuru nedeni ile husumetin Adalet Bakanlığı'na yöneltilmesi gerekliliğinin belirtilmesi doğru değil ise de, somut olayda davalı Cumhuriyet Savcısının kusurunun bulunmadığı anlaşıldığından davanın reddi, sonucu bakımından doğru bulunmakla yerinde görülmeyen bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve yasaya uygun olan hükmün ONANMASINA ...⁶⁹”

Yerel mahkeme kararı: Cumhuriyet savcısına karşı açılan maddî ve manevî tazminat davasında hizmet kusuru nedeniyle husumetin Adalet Bakanlığına yöneltilmesi gerektiği belirtilerek davanın reddine karar verilmiştir. Ayrıca mahkemenin husumet dışında, davanın esasına girerek Cumhuriyet savcısının kusurlu olup olmadığını da incelediği ve sonuçta kusursuz olduğu sonucuna vardığı da anlaşılmaktadır.

Yargıtay kararı: Yüksek mahkeme daha önce incelenen iki kararında olduğu gibi Cumhuriyet savcısının eylemini hizmet kusuru olarak nitelendirmemekte, bu nedenle Adalet Bakanlığına karşı dava açılmayacağını kabul etmektedir. Bunun gerekçesini açıklamamakla birlikte, bu kararını, önceki içtihatlarına uygun olarak, Cumhuriyet savcısının Adalet Bakanlığının memuru olmadığı yönündeki görüşünün devamı olarak yorumlamak gerekir.

Sorumluluğun niteliği açısından da Yüksek Mahkeme Cumhuriyet savcısının sorumluluğunun esasını kusur sorumluluğu olarak kabul etmiştir. Daha açık bir anlatımla Cumhuriyet savcısı dar anlamda haksız fiil esasına göre sorumlu olacaktır. Somut olayda Cumhuriyet savcısı kusurlu olmadığı için dava reddedilmiştir.

---

⁶⁹ 4.HD, 05/11/2007 T, E.2006/13362, K.2007/13601 (Karar yayımlanmamıştır.)

D. YARGI KARARLARININ GENEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Mahkemenin ulaşılabildiğimiz üç kararı da Cumhuriyet savcısının yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin veya adlî faaliyet olarak nitelendirilecek (arama, dava açma gibi) işlemleri ile ilgilidir. İdarî görev olarak nitelendirilecek (ita amiri, adliyenin idaresi vs.) konularında karara rastlanmamıştır. Dolayısıyla idarî görevlere ilişkin Yüksek Mahkemenin görüşlerinin bir değerlendirmesini yapmak mümkün olmamıştır.

Cumhuriyet savcısının otopsi, arama, el koyma, dava açma, keşif, tanık dinleme vs. gibi suçun meydana gelmesinden, yargılamanın kesin hükümle sonuçlanmasına kadar katıldığı yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin veya adlî faaliyetten dolayı Yüksek Mahkemenin kararlarında istikrarlı bir görüşü bulunmaktadır. “Cumhuriyet savcısının Adalet Bakanlığının memuru olmadığı” ifadesi, Cumhuriyet savcısının Adalet Bakanlığına karşı bağımsız olduğunu vurgulaması açısından önemlidir. Cumhuriyet savcısı, eylem ve işlemlerinde Adalet Bakanlığından emir ve talimat almadığı, pozitif hukuk açısından da buna imkân veren bir mevzuat hükmü bulunmadığı⁷⁰ için, sorumluluk kendisine ait olmaktadır.

Cumhuriyet savcısının sorumluluğu dar anlamda haksız fiil (kusur) sorumluluğu olarak nitelendirilmektedir. Şartları ve diğer hususların da bu esaslara göre belirlenmesi gerekecektir. Kusur, bilindiği gibi, hafif kusur, kusur, ağır kusur olarak derecelendirilebilmektedir. Cumhuriyet savcısının kusurun bütün derecelerinden sorumlu olup olmadığı konusunda Yüksek Mahkemenin bir yorumu bulunmamaktadır. HUMK’un 573-

⁷⁰ Adalet Bakanının Cumhuriyet savcısına emir ve talimat vermesine ilişkin tek hüküm (Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 148,III) olan “dava aç emri” müessesesine Ceza Muhakemesi Kanununda yer verilmemiştir.; Teminatlı olmakla, bağımsız olmanın ayrı kavramlar olduğu, memurların da teminatının bulunduğu ancak bağımsız olmadıkları, bu nedenle Cumhuriyet savcılarının teminatlı olmalarına rağmen bağımsız olmadıkları ileri sürülmüştür. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanundan önce yürürlükte bulunan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 148,III hükmünü dikkate alan bu yazarlara göre, hâkim emir almadığı için bağımsız olmasına rağmen Cumhuriyet savcısı emir aldığı için bağımsız değildir. Adalet Bakanının Cumhuriyet savcılarına “dava aç emri verebilmesi” sorununun Cumhuriyet savcısının bağımsız olup olmadığı sorununa dönüştüğü iddia edilmekteydi. Adalet Bakanının Cumhuriyet savcısına kamu davası açılması için emir verebildiği için savcılarının bağımsızlığının sadece bu noktada sınırlandırıldığı ifade edilmişti. Bu konudaki tartışmaların ayrıntıları için bkz. Saldırım-Denetim, s.18-24.

576'ncı maddelerinin uygulanacağına ilişkin bir ifadeye de rastlanmamıştır. Bu durumda Yüksek Mahkemenin kusur konusunda haksız fiilin genel ilkelerinden farklı olarak Cumhuriyet savcısına özgü bir görüşü bulunmadığı sonucuna ulaşmak mümkün görünmektedir.

Ş4.CUMHURİYET SAVCISININ HUKUKİ SORUMLULUĞUNUN NİTELİĞİ VE ŞARTLARI

A.CUMHURİYET SAVCISININ HUKUKİ SORUMLULUĞUNUN NİTELİĞİ

Cumhuriyet savcısının hukukî sorumluluğu ne Ceza Muhakemesi Kanununda ne de diğer kanunlarda özel olarak düzenlenmiştir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısının haksız eylem veya işleminden doğan sorumluluğu, Anayasal kurallar, kamu görevlilerinin hukukî sorumluluklarına ilişkin kanun hükümleri ve mahiyetine uygun düştüğü ölçüde sorumluluk hukukuna ilişkin genel hükümlere göre belirlenmelidir.

I.Özel Hukuk Kaynaklı Görüşler

Hâkimlerin hukukî sorumluluğuna ilişkin açıklamalarda da belirtildiği üzere, “Adalet Bakanlığını adam çalıştıran”, Cumhuriyet savcısını da “çalışan” olarak nitelendirmek mümkün değildir. Ne devlet ile vatandaş arasındaki ilişki, ne de Cumhuriyet savcısı ile devlet arasındaki ilişki özel hukuk kaynaklı görüşlerle açıklanabilir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısının hukukî sorumluluğuna ilişkin olarak, hâkimlerin hukukî sorumluluğunda olduğu gibi, özel hukuk kaynaklı görüşlerin reddedilmesi gerekmektedir.

II. Cumhuriyet Savcısının Görevini Salt İdari Görev Olarak Nitelendiren Görüşler

Cumhuriyet savcısını, Adalet Bakanlığına bağlı bir kamu görevlisi olarak kabul edip, salt idarî bir görev olarak nitelendiren görüşlere de katılmak mümkün değildir. Buna başta Anayasa olmak üzere, Hâkimler ve Savcılar Kanunu da engel oluşturmaktadır. Anayasanın 140,VI hükmüne göre, “*Hakimler ve savcılar idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığına*

bağlıdırlar.” “Adli görev” veya “yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin görev” olarak, her ne şekilde ifade edilirse edilsin, Cumhuriyet savcısının idarî görevleri dışında da görevleri bulunduğu ve bu görevleri yerine getirirken Adalet Bakanlığına bağlı olmadığı Anayasal bir hüküm olarak Türk pozitif hukukunda yer almaktadır. Cumhuriyet savcılığını salt idarî bir görev olarak nitelendiren görüşlerin Anayasanın bu hükmünü nasıl aşacakları konusunda ikna edici gerekçeleri olmak zorundadır.

Anayasaya paralel olarak düzenlenen Hâkimler ve Savcılar Kanununun 5’nci maddesinin 3’üncü ve 4’üncü fıkrasına göre, “ Adalet Bakanı, **yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin görevler hariç olmak üzere hâkim ve savcılar** üzerinde gözetim hakkını haizdir.-Hâkim ve savcılar idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdırlar.” Bu hükümler Anayasanın 140,VI hükmünün yasal açılımı ve izahıdır. Burada da Cumhuriyet savcısının yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin görevleri bulunduğu ve bu görevlerden dolayı Adalet Bakanlığının gözetim hakkının bulunmadığı vurgulanmıştır.

Hâkimin görevinin çoğunlukla yargısal olması nasıl onun idarî görev yapmadığı anlamına gelmiyorsa, Cumhuriyet savcısının idarî görevinin fazla olması, yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin görevi olmadığı anlamına gelmez. Özellikle Adalet Bakanlığında idarî görevlerde çalışan hâkimlerin bulunduğu (AY m.140,son) dikkate alındığında, yapılan işin yargısal olup olmadığının o işi yapanın sıfatına göre değil, işin niteliğine göre tespit edilmesi gerektiği daha iyi anlaşılmaktadır. Cumhuriyet savcısının yaptığı işin idarî olmasının doğal sonucu, idarî hiyerarşinin en üst noktasında bulunan Adalet Bakanına bağlı olması, onun talimatlarına göre hareket etmek zorunda bulunmasıdır. Yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin görevlerde ise Adalet Bakanı Cumhuriyet savcısına talimat veremez. Bu nedenle Cumhuriyet savcısının görevinin idarî veya yargısal olması, teorik endişelerin ötesinde önemli pratik sonuçları olan bir nitelendirme sorunudur. Mevcut anayasal ve yasal düzenlemeler karşısında Cumhuriyet savcısının idarî görevinin yanı sıra yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin görevinin de bulunduğunu kabul etmek gerekir.

Cumhuriyet savcısının yürütmenin emrinde bir kamu görevlisi olduğuna ilişkin tarihsel gerçek⁷¹, şu anki Türk pozitif hukuku açısından geçerli değildir.

---

⁷¹ Savcılığın 1789 Fransız İhtilâli öncesindeki düzeyi konusunda o dönemin ünlü yazar ve düşünürlerinden Montesquieu’nun yazdıkları bize doğru bir fikir verebilir. “*Bizim bugün hayranlık*

III.Cumhuriyet Savcısına Hâkimler Gibi Dava Açılabileceği Görüşü

Aydınalp'e göre, HUMK, m.575'te "davalı" sıfatı sadece hâkimler için öngörölmüş ise de "savcı"ların da hâkimlerin tâbi olduğu statüde oldukları, idarî görevlerinin yanında ayrıca, hâkimlere göre daha az olmakla beraber "yargısal" ve "adalet hizmetleri" görevlerinin de bulunduğu da yadsınamaz. Cumhuriyet savcılarının idari görevlerinin daha çok olması HUMK'un 573'üncü maddesi kapsamında "davalı" olmalarına engel değildir. Fransız hukukunda savcılar da hâkimler gibi hukukî sorumluluk davasına muhataptırlar. Yalnız sorun pek de basite indirgenebilecek nitelikte değildir. Başta görev ve yetkili mahkeme olmak üzere pek çok sorunun ortaya çıkması kaçınılmazdır⁷².

Yazar, Cumhuriyet savcısının adlî ve idari görevleri arasında bir ayırım yapmamış, HUMK'un ilgili maddelerinin uygulanması hâlinde ortaya çıkabilecek sorunlara dikkat çekmiştir.

---

uyandıran bir kanunumuz var: O da, kanunları yürütmek için başımıza getirdiğimiz hükümdarın kendi adına bütün suçları soruştursun diye her mahkemeye bir memur atamış olmasıdır. Bu yüzden artık bizler haftiye diye bir şey bilmiyoruz. Bu memurun da görevini kötüye kullandığına dair içimizde bir kuşku uyanırsa, soruşturmakta olduğu suçu kimin haber verdiğini söylemeye mecbur tutarız onu. Eflatun kanunlarına göre herhangi bir suçu hâkimlere haber vermeyenlerin ya da bu konuda onlara yardım etmeyenlerin cezalandırılması gerekir. Böyle bir şey bugünkü duruma uygun düşmez. Savcılık makamı, vatandaşların yerine her şeye göz kulak olmaktadır. Gereken işi o görür, vatandaşlar da huzur içinde yaşarlar..." Montesquieu: Kanunların Ruhü Üzerine, İstanbul 1998, C.I (Çev. Baldaş, F.), s.144 - 145.; Cumhuriyet savcılarının tarihi gelişimi için ayrıntılı bir çalışma için bkz. Üçok, s.37; Roma hukukunda Cumhuriyet savcılığına benzetilebilecek kurumlar için bkz. Webster's Third New International Dictionary, Springfield, Massachusetts, USA 1971, s.591; Black's Law Dictionary, Sixth Edition, USA, s.421.

⁷² Aydınalp s.170,171.

V. Yargıtay'ın Görüşü

Yüksek Mahkemenin, ulaşabildiğimiz yukarıda incelenen kararlarına bakıldığında Cumhuriyet savcısının hukukî sorumluluğunu kusur sorumluluğu olarak nitelendirdiği görülmektedir. Cumhuriyet savcısına karşı doğrudan dava açılmasına imkân tanınması da Adalet Bakanlığının memuru olmadığı şeklinde Anayasa ile Hâkimler ve Savcılar Kanununa uygun bir yoruma dayanılmış olup, kendi içerisinde bir tutarlılık göstermekle birlikte, bu yaklaşımın sonucu olarak ortaya çıkabilecek sorunlar üzerinde durmakta fayda vardır.

Cumhuriyet savcısına karşı açılan davalarda görev ve yetkili mahkemenin genel hükümlere belirlenmesi nedeniyle, uygulamada kabul edilmesi kolay olmayan sonuçlara varılabileceği dikkate alınmalıdır. Cumhuriyet savcısının dava açması hâlinde her zaman iddianamede belirtilen bir suçlama söz konusudur. Bu tür davalarda davacı, çoğunlukla kişilik haklarına yapılan saldırı nedeniyle maddi ve manevi tazminat davası açabilecektir. Yetkili mahkemenin MK'nın 25,V. hükmüne göre davacının yerleşim yerinde açılması mümkün olduğundan bir Cumhuriyet savcısına karşı çok sayıda dava açıldığında şehir şehir dolaşmak zorunda kalması ihtimal dahilindedir. Bir il Cumhuriyet başsavcısına karşı açılan dava, küçük bir ilçe adliyesinde yeni göreve başlayan bir hâkim tarafından görülebilecektir. Bu durumun hem davaya muhatap olan Cumhuriyet savcısı açısından hem de dava açan kişi açısından bazı sorunlar yaratabileceği dikkate alınmalıdır. Aynı husus görevli mahkeme açısından da geçerlidir.

IV.Görüşümüz

Cumhuriyet savcısının hukukî sorumluluğunun genel hükümlere göre değerlendirilmesi konusundaki Yüksek Mahkemenin yaklaşımı, yetki ve göreve ilişkin boyutu ile açık olmasına rağmen, belki de somut olaydaki uyuşmazlık gerektirmediği için diğer hususlara değinilmemiştir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısının hukukî sorumluluğunun genel hükümlere bırakılmasının diğer sakıncalarını da bu başlık altında irdelemek yararlı olacaktır.

Genel hükümlerin uygulanmasının bir sakıncası da Cumhuriyet savcısının sorumluluğunu ağırlaştırmasıdır. Hükmü veren hâkim çok ağır ve açık kusurlarından dolayı ancak tazminata mahkum edilebilirken, davaya açan Cumhuriyet savcısının genel anlamda kusurlu olması sorumluluğunu gerektirecektir. Bunun adalet ve hakkaniyet ölçüleriyle bağdaştırmak mümkün değildir. Nitekim, koruma tedbirleri nedeniyle zarara uğrayan bireylere Adalet Bakanlığının tazminat ödemesi hâlinde, ilgili kamu görevlisine rücu edilebilmesi için ilgili görevlinin görevini kötüye kullanmış olması gerekmektedir. CMK'nın 143,II hükmüne göre, *“Devlet, ödediği tazminattan dolayı, koruma tedbiriyle ilgili olarak görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle görevini kötüye kullanan kamu görevlilerine rücu eder.”* Buradaki kamu görevlisi hiç şüphe yok ki Cumhuriyet savcısını da kapsayacak bir açıklığa sahiptir. Kanun koyucunun yargı yetkisinin kullanılması kapsamında olan koruma tedbirlerine ilişkin zararlardan dolayı Cumhuriyet savcısına rücu edilebilmesi için görevini kötüye kullanmasını aramasına ve bu şekilde doğrudan davaya muhatap olmasını engellemesine rağmen, yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin diğer görevlerinden dolayı en hafif kusurunda bile doğrudan hukukî sorumluluğuna gidilmesine ve ona karşı dava açılmasına izin vermesi düşünülemez.

Hâkimlere karşı açılan davadan feragat mümkün olmayıp, dava açan haksız çıktığı takdirde hâkime tazminat ödemek zorunda olmasına (HUMK m.576,II) karşın, Cumhuriyet savcısının böyle bir korumadan faydalanması da genel hükümler uygulandığında mümkün olmayacaktır.

Cumhuriyet savcısının hukukî sorumluluğunun genel hükümlere bırakılması hâlinde ortaya çıkabilecek sakıncalarla ilgili örnekleri daha da artırmak mümkündür. Cumhuriyet savcısının Adalet Bakanlığına karşı bağımsız olmasının külfetini Cumhuriyet savcısına yüklemek isabetli olmayacaktır. Çünkü Cumhuriyet savcısı kendi adına değil, Anayasanın ve yasaların kendisine verdiği yetkileri Türk Milleti adına kullanmaktadır. Devlet, memurunu adliye koridorlarında dolaşmaktan kurtarıırken, çok özel kamu görevlerinden birini icra eden Cumhuriyet savcısını adliye adliye, şehir şehir dolaştırması makul karşılanmamalıdır.

Bağımsız olmak, emir ve talimat almamakla doğrudan hukukî sorumluluk davasına muhatap olmak farklı konular olup, aralarında bağlantı yoktur. Nitekim, icra dairesi çalışanlarının eylem ve işlemlerinden doğan hukukî sorumluluğa ilişkin 538 ve 3222 sayılı

Kanunlarla yapılan değişikliklerden önce, İİK'nın 5'inci ve 6'ncı maddesinde icra dairesi çalışanlarının sorumluluğu birinci derecede sorumluluk, devletin sorumluluğu ise ikinci derecede sorumluluk olarak kabul edilmişti. İcra dairesi görevlilerinin, idaredeki memurlardan farklı olarak bir hiyerarşiyeye tâbi olmamaları, amirlerinin emriyle hareket etmek zorunda bulunmamaları, aksine doğrudan doğruya İİK'yı tatbik ve yorumlamaya yetkili olmaları, bu hükmün gerekçesi olarak öğretilerde ifade edilmekteydi⁷³. Belgesay'a göre de icra müdürü görevini bağımsız olarak yaptığından, İİK'nın 5'inci maddesine göre kusurundan ileri gelen zararlardan sorumlu tutulmuştur. Bu sorumluluk icra müdürünü daha dikkatli ve ihtiyatlı davranmaya zorlar⁷⁴. Halbuki şu an yürürlükte olan İİK'nın 5'nci maddesinde icra dairesi görevlilerinin kusurlarından dolayı tazminat davasının icra dairesi çalışanlarına değil, doğrudan devlete karşı açılacağı öngörülmektedir. İcra müdürü ile Cumhuriyet savcısının konumu aynı olmamasına rağmen bu örnek, sorumluluk hukukunda meydana gelen gelişmeler sonucunda, emir ve talimat almamakla, sorumluluk davasına doğrudan muhatap olmanın farklı konular olduğunu göstermektedir.

Anayasa, kamu görevlilerinin haksız işlem veya eylemlerinden dolayı devletin hukukî sorumluluğu açısından idarî işlem-yargısal işlem ayrımı yapmadığı gibi hâkimler ve Cumhuriyet savcıları arasında da bir ayrım yapmamıştır. Kaldı ki doğrudan uygulanabilecek nitelikte olan Anayasanın 40,III ve 129,V hükümleri nedeniyle HUMK'un 573-576'ncı maddelerinin Anayasaya aykırı hükümlerinin yürürlükten kalktığına Anayasanın 177/e hükmü uyarınca kabul edilmesi gerektiğini yukarıda açıklamıştık. Bu nedenle Cumhuriyet savcısının hukukî sorumluluğunun bu çerçevede değerlendirilmesi gerekmektedir.

Cumhuriyet savcısının bazı görevlerinin yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin olduğu dikkate alındığında⁷⁵ HUMK'un 573-576'ncı maddeleri Cumhuriyet savcısının hukukî sorumluluğunun sınırlandırılması açısından çok önemli bir işlev görebilir. Hâkimlerin hukukî sorumluluğuna ilişkin açıklamalarda değinildiği üzere, Adalet Bakanlığının tazminata

---

⁷³ Berkin, N: İcra Memur ve Müstahdemlerinin ödeyemedikleri Zararlardan Devletin Mesuliyeti, İBD, 1950, C.24 (Berkin-Mesuliyet), s.322, 323; Berkin, N.:Cebri İcra Faaliyetlerinden Sorumluluk, İÜHFM, 1972/1-4, C.37 (Berkin-Cebri), s.219.

⁷⁴ Belgesay s.37.

⁷⁵ Hâkimler ve Savcılar Kanununun 5,III hükmü, Cumhuriyet savcısının da yargı yetkisini kullandığını belirten bir açıklığa sahiptir: “ Adalet Bakanı, **yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin görevler hariç olmak üzere hâkim ve savcılar** üzerinde gözetim hakkını haizdir.”

mahkum olmasından dolayı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun izniyle hâkime rücu etmesi ancak HUMK'un 573'üncü maddesinde sayılan sebeplerin varlığı hâlinde mümkündür. Cumhuriyet savcısının yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin görevleri nedeniyle Adalet Bakanlığı tarafından açılacak rücu davasında HUMK'un 573'üncü maddesinin kıyasen uygulanması savunulabilecektir.

Hâkimlere karşı doğrudan sorumluluk davası açılmasını öngören HUMK'un 573-576'ncı maddeleri ile Anayasanın 40,III ve 129,V maddelerinin bazı hükümlerinin çeliştiğini, bu konuda Anayasaya uygun yeni bir yasal düzenleme yapılana kadar anayasal hükümlerin doğrudan uygulanması ve Anayasa aykırı kanun hükümlerinin uygulanmamasının "Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı" ilkesinin (AY m.11) zorunlu bir hukuksal sonucu (AY m.177/e) olduğunu yukarıda açıklamaya çalışmıştık. Aynı görüşün Cumhuriyet savcısının hukukî sorumluluğu açısından da kabul edilmesi gerekir. Daha açık bir anlatımla Cumhuriyet savcısının yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin görevini yaparken hukuka aykırı olarak verdiği zararlardan dolayı tazminat davası doğrudan Adalet Bakanlığı aleyhine açılmalıdır. Adalet Bakanlığının tazminata mahkum olması hâlinde ise Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun izniyle Cumhuriyet savcısına rücu hakkı olmalıdır (AY m.40,III; 129,V).

17/7/2003 T. Ve 4949 sayılı Kanunun 69'uncu maddesi ile İİK'nın 287'nci maddesine 5'nci fıkrasına yapılan eklemelerden önce, konkordato komiserinin hukukî sorumluluğu konusunda kanun boşluğu bulunmaktaydı. O dönemde, konkordato komiserinin kamu görevlisi olması nedeniyle Anayasanın 177'nci maddesinin (e) bendi dikkate alınarak, Anayasanın 129,V ve 40,II hükümleri uyarınca, konkordato komiserinin hukukî sorumluluğunun kamu görevlilerinin hukukî sorumluluğuna ilişkin hükümler çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği isabetli olarak ileri sürülmüştür. Bu hükümlerin tek başına yeterli olmadığı, yetkili ve görevli mahkeme, yargılama usulü ve ispat ile zamanaşımı gibi konularda da İİK'nın 5 ve 7'nci maddelerinin kıyasen uygulanabileceği belirtilmiştir⁷⁶. Yargıtay da o dönemde vermiş olduğu bir kararda Anayasanın 129,V hükmünün konkordato komiserinin hukukî sorumluluğu konusunda doğrudan uygulanabilir olduğunu teyid etmiştir⁷⁷. Kanunda açık hüküm olmayan hallerde Anayasa hükümlerinin doğrudan

---

⁷⁶ Tanrıver, S.:Konkordato Komiseri, Ankara 1993, s.266-273.

⁷⁷"... Dava dilekçesinde, konkordato komiseri görevi yapan davalının, görevini kötüye kullanması nedeniyle tahsil edilemeyen alacağın ödetilmesine karar verilmesi istenilmiştir. Mahkemece,

uygulanabilirliği bu örnekte olduğu gibi öğreti ve uygulama tarafından kabul görmektedir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısının hukukî sorumluluğunun doğrudan Anayasal hükümler uygulanmak suretiyle belirlenmesi konusundaki düşünce yadırganmamalıdır.

Cumhuriyet savcısının yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin görevinde yaptığı haksız işlem veya eylemlerden doğan zararlardan dolayı bireylerin açtığı davada sorumluluğun süjesi Adalet Bakanlığıdır. Adalet Bakanlığının açtığı rücu davasında ise sorumluluğun süjesi yaptığı haksız işlem veya eylemle Adalet Bakanlığının tazminata mahkum edilmesine neden olan Cumhuriyet savcısıdır. Bu nedenle, öncelikle bireylerin Adalet Bakanlığı aleyhine açtığı tazminat davasının, daha sonra ise Adalet Bakanlığının Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun izniyle açtığı rücu davasının şartlarını inceleyeceğiz.

B. CUMHURİYET SAVCISININ HUKUKİ SORUMLULUĞUNUN ŞARTLARI

I. Adalet Bakanlığı Aleyhine Açılan Davanın Şartları

Bu başlık altında kanunda açıkça düzenlenmeyen hallere ilişkin olarak Adalet Bakanlığının hukukî sorumluluğu incelenecektir. Daha açık bir anlatımla kanunlardaki özel hükümlerle Adalet Bakanlığının sorumluluğunu düzenleyen CMK'nın koruma tedbirlerinden zarar görenlere ilişkin hükümleri, nitelik ve şartlarının farklı olması nedeniyle çalışma alanımız dışında kalmaktadır.

---

davalının icra memuru hakkındaki hükümlere tâbi bulunduğu gerekçesiyle ve Anayasa m. 129/5 hükmü uyarınca, husumet nedeniyle davanın reddine karar verilmiştir. Anayasa m. 129/5'de, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davalarının, ancak idare aleyhine açılabiliceği benimsenmiştir. Ne var ki, bu kural mutlak olmayıp ; idarî yetkilerin kullanılma alanı ile, eş anlatımla, idarî işlem ve eylem niteliğini yitirmemiş davranışlar ile sınırlıdır. Özellikle, haksız eylemlerde (fiili yol); kamu görevlisinin, Anayasa'nın bu güvencesinden yararlanma olanağı bulunmamaktadır. Somut olayda, davalının açıkça kişisel kusuruna dayanılmıştır. O nedenle, Anayasa m. 129/5 hükmünün göz önünde tutulabilmesi söz konusu değildir. Mahkemece, işin esasının incelenmesi yerine, anılan biçimde karar verilmiş bulunması, bozmayı gerektirmiştir...." 4. HD, 26.2.2003. T, 2002/11398 E, 2003/1840 K. (AKİP programından alınmıştır.)

1) Cumhuriyet savcısının yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin bir eylem veya işleminin bulunması

Cumhuriyet savcısının bir suçun işlenmesinden, bu konuda verilen kararın kesinleşmesine kadar olan yargısal aşamalarda gerçekleştirdiği, soruşturma yapmak, dava açmak, ara ve esas hakkında düşünce bildirmek, koruma tedbirlerine ilişkin talimat vermek veya koruma tedbir alınmasını mahkemeden talep etmek, kanun yollarına başvurmak gibi işlemleri yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin eylem ve işlemler olarak sayılabilir. Cumhuriyet savcısının özel hukuk alanında da görevleri bulunduğundan, kanunda açıkça öngörülen hâllerde hukuk davası açılması veya açılan hukuk davasına katılması ile başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen aşamalardaki görevleri de yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkindir. Cumhuriyet savcısının yapması gerektiği hâlde yapmadığı eylem ve işlemler de hukukî sorumluluk nedenidir.

Cumhuriyet savcısının eylem veya işlemi kusurlu olmamasına rağmen, teknik veya nitelikli personel yetersizliği eksik veya hatalı sonuçların doğmasına neden olabilir. Bu halde de Adalet Bakanlığına karşı dava açılabilmesi gerekir. Örneğin, otopside nitelikli bir adli tıp uzmanı olmadığı için ölüm sebebinin doğru olarak tespit edilememesi, ödenek yetersizliği nedeniyle cesedin ileri teknik ve incelemeler için başka bir ile gönderilememesi veya zamanında gönderilmemesi veyahut benzer nedenlerden dolayı yanmış cesetten kan alınamaması nedeniyle ölüm sebebinin belirlenmesinde yetersizlikler olması gibi. Adalet Bakanlığının ödeyeceği tazminattan dolayı Cumhuriyet savcısına rücu edebilmesi ayrı bir sorun olduğu için yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin eylem veya işlemin mutlaka Cumhuriyet savcısının kusurundan kaynaklanması gerekmez.

2) Bir zarar meydana gelmesi

Cumhuriyet savcısının yargı yetkisini kullanmasından dolayı bir zarar meydana gelmiş olmalıdır. Bu zarar, hiçbir delil mevcut değilken dava açılarak kişilik haklarına saldırı şeklinde manevî zarar olabileceği gibi maddi zarar da olabilir.

3) Yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin eylem veya işlemle meydana gelen zarar arasında illiyet bağının bulunması

Cumhuriyet savcısının yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin eylem veya işlemi ile meydana gelen zarar arasında illiyet bağının bulunması gerekir. İlliyet bağının olmaması veya kesilmesi hâlinde Adalet Bakanlığı sorumlu olmaz.

Yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin eylem veya işlemle zarar arasında illiyet bağının kurulması veya kesilmesi diğer sorumluluk hallerine benzer. Burada da üçüncü kişinin kusurunun veya zarar görenin kusurunun illiyet bağını kesmesi mümkündür. Bir kimse aleyhine komplo kurularak delil uydurulması, suçsuz olduğu hâlde baskı altında kalmadan özgür iradesiyle bir kimsenin suç işlediğini söylemesi hâlinde illiyet bağı kesilmiş olur.

Bu başlık altında incelenmesi gereken bir başka husus da kişinin kanun yollarına başvurmayarak ya da elinde bulunan delilleri zamanında göstermeyerek zarara veya zararın artmasına engel olmaması hâlinde tazminat davasının açılmasının mümkün olup olmadığıdır. Somut olayın gösterdiği özellikler saklı kalmak kaydıyla zarar görenin dava hakkının bulunduğu, ancak bu ihmalin tazminattan indirim sebebi olabileceği kanısındayız (BK m.44).

4) Kusur

Anayasa m.40,III ve 129,V hükümlerinde düzenlenen devletin sorumluluğu niteliği itibariyle kural olarak kusur sorumluluğudur. Bu husus, AY m.129,V'te “ ... işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları ...” ve AY m.40,III'te “ ... vaki haksız işlemler sonucunda uğradığı zarar devletçe tazmin edilir.” ifadelerinden anlaşılmaktadır. Memur veya kamu görevlisi kusursuz ise meydana gelen zarardan devlet kural olarak sorumlu olmayacaktır⁷⁸. Ancak bazı hâllerde Cumhuriyet savcısının kusursuz olması hâlinde de devletin sorumluluğu doğabilir. Örneğin, soruşturma sırasında Adlî Tıp Kurumuna gönderilen delillerin analiz sonuçlarının çok geç gelmesi veya ödeneksizlik nedeniyle yapılması gereken giderler için kaynak bulunamaması hâlinde Cumhuriyet savcısı kusurlu olmasa da devletin sorumluluğu olabilir.

---

⁷⁸ Eren s.589.

Cumhuriyet savcısının yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin görevlerinin çoğunluğu mahkemeden kamu adına talepte bulunmaktadır. Örneğin, dava açmak, ara ve esas hakkında düşünce bildirmek, kanun yollarına başvurmak gibi. Bu işlemlerde kusurlu davranmak kural olarak tek başına zarar doğurmaz. Çünkü kararı hâkim vermektedir. Ancak son sözü hâkim söylemesine rağmen Cumhuriyet savcısının yargı yetkisini kullanmasına ilişkin eylem veya işleminden dolayı birey zarara uğrayabilir. Örneğin, suç olmaktan çıkarılan bir eylem nedeniyle veya delil olmadan ceza davası açılması hâlinde bireyin haksız yere en azından manevî zarara uğradığı kabul edilebilir.

Bazı hâllerde Cumhuriyet savcısının yargı yetkisini kullanması hâkimden talepte bulunmayı gerektirmez, tüm yetki Cumhuriyet savcısındadır. Örneğin, suçtan sonra olay yerinin iyi incelenmemesi nedeniyle delillerin kaybolması, otopsinin usulüne uygun (klasik) şekilde yapılmaması nedeniyle ölüm sebebinin yanlış belirlenmesi hâllerinde olduğu gibi. Bu durumda Cumhuriyet savcısının kusuru yargılama aşamasında ortaya çıkar. Neden olunan zararın telafisi neredeyse imkânsızdır. Otopsiyi iyi yapılmayan cesedin mezarının açılması ölenin yakınlarını manevi zarara uğratabileceği gibi amaçlanan yarar da elde edilemeyebilir. Mağdurun veya sanığın üzerindeki kan lekelerinin (DNA) incelemesinin zamanında yapılamaması, bu delillerin zamanla kaybolması nedeniyle kolaylıkla ispat edilebilecek bir iddia veya savunmanın kanıtlanmasını olanaksızlaştırır. Bulunan faili meçhul bir cesedin fotoğraflarının çekilmemesi, suç aletlerinde parmak izi araştırması yapılmaması Cumhuriyet savcısının yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin görevinin ihmali olarak değerlendirilebilir.

Devletin, Cumhuriyet savcısının yargı yetkisini kullanmasında kusurlu davranmasından doğan her türlü zarardan sorumlu olması Anayasanın 40,III ve 129,V hükümlerinin ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6'ncı maddesinin gereğidir. Devlet, Cumhuriyet savcısının kişisel kusurunun bulunduğunu gerekçesiyle sorumluluktan kurtulamaz. Yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin olmak kaydıyla Cumhuriyet savcısının her derecedeki kusurundan devlet sorumludur. Bu konuda Anayasa herhangi bir sınırlama getirmemiştir.

5) Hukuka aykırılık

Anayasanın 40,III hükmünde yer alan “... haksız işlemler ...” ifadesi hukuka aykırılığı ifade etmektedir. Kusur sorumluluğunun kurucu unsurlarından olan hukuka aykırılık, gerçekleştirilen eylem veya işlemin hukuk kurallarına aykırılığını ifade eder. Bu kurallar ulusal hukuk kuralları olabileceği gibi usulüne uygun olarak onaylanıp, yürürlüğe girmiş bulunan uluslar arası sözleşmelerdeki kurallar da olabilir (AY. m.90).

II.Cumhuriyet Savcısına Karşı Açılan Rücu Davasının Şartları

1)Adalet Bakanlığının tazminata mahkum olması

Adalet Bakanlığının Cumhuriyet savcısına karşı rücu davası açabilmesi için daha önce bir mahkeme kararı ile tazminata mahkum edilmiş olması gerekir. Adalet Bakanlığını tazminata mahkum eden mahkeme, bir Türk mahkemesi olabileceği gibi, Türkiye'nin imzalamış olduğu uluslar arası anlaşmalar uyarınca kararlarının bağlayıcılığı kabul edilen uluslararası bir mahkeme de olabilir. Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bağlayıcı yetkisini 25.9.1989 T. ve 89/14563 sayılı kararname ile tanımıştır. Bu nedenle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Cumhuriyet savcısının yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin görevlerini yerine getirirken hukuka aykırı işlem veya eylemlerden dolayı Türkiye'yi tazminata mahkum etmesi hâlinde de Adalet Bakanlığı, Cumhuriyet savcısına rücu davası açabilir⁷⁹.

2) Kusur

Alman Anayasasının 34'üncü maddesi rücu için memurun kast veya ağır ihmalinin bulunmasını gerekli görmekte, hafif ihmalin varlığı hâlinde memura rücu edilemeyeceğini öngörmektedir. Anayasanın 40,III ve 129,V hükümlerine göre devletin memura rücu edebilmesi için memurun kastı veya ihmali bulunmalıdır⁸⁰.

---

⁷⁹ Nitekim Adalet Bakanlığı 4/7/2000 T ve 18/100 sayılı genel yazısında Cumhuriyet savcılarının yapmış oldukları soruşturmanın eksik veya hatalı olmasının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince insan hakları ihlali sayılarak Türkiye'yi tazminata mahkum ettiğini belirtmiştir.

⁸⁰ Eren s.

Hâkimlerin HUMK'un 573'üncü maddesinde sınırlı olarak sayılan kast veya ağır kusur olarak nitelendirilebilecek hallerde sorumlu olacakları kabul edilirken, Cumhuriyet savcısının aynı nitelikteki görevlerinde sorumluluk hukukunun genel ilkelerine göre kusurlu davranmalarının sorumlu tutulabilmeleri için yeterli kabul edilmesi ve bu şekilde yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin görev yapan iki kamu görevlisinin farklı hukukî sorumluluk rejimine tâbi tutulması her şeyden önce eşitlik ilkesine (AY m.10) aykırıdır. Bu nedenle Cumhuriyet savcısına karşı açılan rücu davasında HUMK'un 573'üncü maddesinin uygulanması suretiyle sorumluluklarının sınırlanması gerekir. Hâkimlerin sorumluluklarının sınırlandırılması, onların şahıslarına tanınan bir ayrıcalık olmayıp, yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin görevin niteliğinden kaynaklanmaktadır. Aynı gerekçenin Cumhuriyet savcısı için de geçerli olduğundan kuşku duymamak gerekir. Aksi bir çözümün kabulü hâlinde hâkim hatalı olarak verdiği bir karardan dolayı HUMK'un 573'üncü maddesindeki hâller mevcut olmadığından sorumlu tutulmazken, o kararı temyiz etmeyen veya hatalı düşünce bildiren Cumhuriyet savcısı her türlü kusurundan dolayı herhangi bir sınırlama olmaksızın sorumlu olacaktır. Böyle bir durum ise eşitlik ilkesi ile bağdaşmayacağı gibi adalet ve hakkaniyet duygularını da zedeler. Nitekim, HUMK'un 573-576'ncı maddeleri sadece hukuk hâkimlerinin hukukî sorumluluğunu düzenlediği hâlde bu hükümlerin ceza hâkimlerine de uygulanacağı bir İctihadı Birleştirme Kararı ile kabul edilmiştir⁸¹.

C. GÖREVLİ VE YETKİLİ MAHKEME İLE YARGILAMA USULÜ

Adalet Bakanlığına karşı açılacak davalar, kural olarak HUMK'un 573-576'ncı maddesindeki hükümlere kıyasen uygulanmalıdır. Rücu davasında da aynı görev ve yetki kurallarının geçerli olması gerekir. MK. 25,V hükmü nedeniyle Adalet Bakanlığına ve rücu davasında Cumhuriyet savcısına Türkiye'nin neredeyse her yerinde dava açılması imkânı tanınması isabetli olmaz.

---

⁸¹ Ceza hâkimlerinin görevlerinden doğan mali sorumlulukları hakkında CMUK'ta sarahat bulunmadığından aleyhlerine açılacak tazminat davalarında da HUMK cari olacağı ve bu Kanunun 573'üncü maddesinde gösterilen sebeplere dayanan iddiaların Yargıtay 4. Hukuk Dairesine ait olacağına, HUMK'un 575'in son fıkrasına girmeyen vilayet asliye ceza hâkimlerine karşı açılacak tazminat davalarının Yargıtay 4. Hukuk Dairesince görüleceğine ..." (İBK, 25.3.1931 T,E.19, K.25, RG.3.5.1931 T, S.1786).

HUMK'un 575'nci maddesindeki davanın açılması, dilekçenin düzenlenmesi, dilekçeye eklenmesi gereken belgeler, tanık listesinin verilmesi gibi hükümlerin Adalet Bakanlığına karşı açılacak davada da geçerli olması uygun olur. Davacının davadan feragat edememesi, tazminata ve para cezasına mahkum edilmesi gibi esasların uygulanması ise Adalet Bakanlığına karşı açılan davanın mahiyetine uymaz. Çünkü bu davada, sadece Cumhuriyet savcısının kusurlu davranışı değil, ödenek yetersizliği, uzman eleman eksikliği, teşkilatın kuruluşu, personel yetersizliği, adalete yardımcı organların hatalarından dolayı da Adalet Bakanlığında tazminat istenebilmelidir. Daha açık bir anlatımla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin devleti mahkum etmesini gerektiren sebeplerden dolayı da Adalet Bakanlığına karşı dava açılabileceğini kabul ettiğimizden dolayı, HUMK'un 576,II hükmündeki esasların ve bu esaslara dayanan içtihatların uygulanması isabetli olmaz.

Rücu davasının ise HUMK'un 573'üncü maddedeki sebeplere göre ve ancak Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun vereceği izinle açılabilmesi, yargının bağımsızlığına ilişkin Anayasal ilkelere uygun bir yaklaşım olur.

SONUÇ

Cumhuriyet savcısının hukukî sorumluluğu, hâkimin hukukî sorumluluğundan farklı olarak mevzuatımızda özel olarak düzenlenmemiştir. Bu nedenle meydana gelen boşluk, çeşitli yorumlar yapılarak giderilmeye çalışılmaktadır. Cumhuriyet savcısının hukukî sorumluluğu, bir monografi çalışmasının konusu olabilecek kadar farklı boyutları ve yönleriyle incelenmeyi hak etmektedir. Bununla birlikte çalışmamızda; en azından var olan mevzuat boşluğunun uygulamada neden olabileceği sorunların boyutlarına, ortaya çıkabilen adalet ve hakkaniyet ölçüleriyle bağdaşmayan sonuçlara dikkat çekilmiştir.

Cumhuriyet savcısının hem devlet hem de birey ile arasındaki ilişkisinin kamu hukuku karakteri, mevcut mevzuat boşluğunun özel hukuk kaynaklı görüşlerle giderilmesine olanak tanımamaktadır. Buna karşılık, hâkimlik gibi Cumhuriyet savcılığının da Anayasada düzenlenecek kadar önemli bir kamu görevi sayılması, Cumhuriyet savcısını diğer kamu görevlileri ile aynı kategoride değerlendirmeyi engellemektedir. Anayasanın yargıya ilişkin 3'üncü bölümünde hâkimle aynı sınıfta kabul edilip, bağımsızlık ve teminatı da benzer şekilde düzenlenen Cumhuriyet savcısının hukukî sorumluluğu da Anayasanın göstermiş olduğu özene paralel olarak çözüme kavuşturulmalıdır. Bu kapsamda Hâkimler ve Savcılar Kanununun 5'nci maddesinin 3'üncü fıkrasında, "*Cumhuriyet savcısının yargı yetkisinin kullanılmasına*" ilişkin görevleri bulunduğu, Anayasanın 140,VI hükmüne paralel olarak açıklandığı için Cumhuriyet savcısının görevinin yargısal veya adlî ya da idarî olup olmadığı sorunu, çalışmanın sınırlarını aşacağı ve pratik açıdan ulaşılabilecek sonucu değiştirmeyeceğinden ayrıca irdelenmemiştir. Bunun yerine kanundaki "*yargı yetkisinin kullanılması*" teriminin taşıdığı anlamın yeteri kadar açık olması nedeniyle bu kavramın kullanılmasına özen gösterilmiştir. En azından pozitif hukuk açısından bu kavramın yeterli açıklığa sahip olduğu varsayılmıştır. "*Cumhuriyet savcısının yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin görevleri*" nedeniyle en az hâkimler kadar yeterli güvenceye kavuşturulması zorunludur. Kanundaki boşluk doldurulurken bu yaklaşımın belirleyici olması gerekir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısını, yürütmenin emrinde bir memur veya kamu görevlisi olduğu esastan hareket eden yazarların görüşlerine iştirak edilmemiştir.

Yargıtay'ın Cumhuriyet savcısının hukukî sorumluluğuna ilişkin inceleme olanağı bulduğumuz kararlarında, Cumhuriyet savcısının Adalet Bakanlığına karşı bağımsız olduğu

esasından hareket ettiği ve bu nedenle tazminat davasının doğrudan Cumhuriyet savcısına karşı açılmasını öngördüğü anlaşılmaktadır. Yüksek Mahkemenin dayandığı esasa katılmakla birlikte, Cumhuriyet savcısının bağımsız olmasının tüm külfetini ona yüklememek gerekir. Nasıl hâkim bağımsız olmanın tüm külfeti yüklenmemişse, Cumhuriyet savcısının da bağımsızlığın tüm külfetini taşımaması, onun da sorumluluğunun hâkimler gibi sınırlandırılması zorunludur. Bu sınırlandırma sadece hukukî sorumluluk doğuran hâllere ilişkin maddi hukuka özgü olmamalı, hâkimlerde olduğu gibi görev, yetki, yargılama usulü gibi konuları da kapsamalıdır. En azından, sonuç itibarıyla Cumhuriyet savcısının hukukî sorumluluk açısından herhangi bir devlet memurundan daha korumasız bir duruma düşürülmemesi gerekir. Mevzuat boşluğu da bunun mazereti olmamalıdır.

Hâkim ve Cumhuriyet savcısının aynı sınıftan olması nedeniyle hukukî sorumluluk açısından farklı çözümlere ulaşılması eşitlik ilkesine aykırıdır. Bu nedenle HUMK'un 573-576'cı maddeleri Cumhuriyet savcısı için uygulanmalıdır. Nitekim bu hükümlerin ceza hâkimleri için uygulanması konusunda bir açıklık olmamasına rağmen, bir içtihadı birleştirme kararı ile sorun giderilmişti. Aynı çözüm tarzının Cumhuriyet savcısı için de geçerli olması gerekir. Ayrıca Anayasanın 40,III ve 129,V hükmü nedeniyle de öncelikle Adalet Bakanlığına dava açılması, Bakanlığın tazminata mahkum olması durumunda Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun izniyle hâkim ve Cumhuriyet savcısına HUMK'un 573'üncü maddesindeki sebeplere istinaden rücu davası ikame edilmesi uygun olur. Anayasa hükümlerinin doğrudan uygulanmasına öngören 177/e hükmü, buna olanak sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akıllıoğlu, T. : Yönetim Hukukunda İnsan Hakları, İHMD, S.1195/4, s.9-14.
- Ashworth, A. : Developments in Public Prosecutor's Office In England and Wales (European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol.8/3, 257-282, 2000).
- Aydinalp, S. : Hâkimlerin Hukukî Sorumluluğu, Ankara 1997.
- Başoğlu,Ü./Malkoç,İ.
/Kurdoğlu,A.N./
- Yanar, Ö. : Yargının Bazı Sorunları Çözüm Önerileri ve Ülkeler Anayasaları, Ankara 1996.
- Belgesay, M.R. : Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi I, İstanbul 1956.
- Berkin, N. : Medeni Usul Hukukunun Esasları, İstanbul 1969 (Berkin-Usul).
- Berkin, N. :Mahkeme Kararlarından ve Yargısal Tasarruflardan Devletin Sorumluluğu, İÜHFM, 1977/XLII/1-4, s.181-189.
- Berkin, N. :İcra Memur ve Müstahdemlerinin Ödeyemedikleri Zararlardan Devletin Mesuliyeti, İBD, 1950, C.24, s.319-331 (Berkin-Mesuliyet).
- Berkin, N. :Cebri İcra Faaliyetlerinden Sorumluluk, İÜHFM, 1972/1-4, C.37, s. s.217-241 (Berkin-Cebri).
- Bilge, N. :Medeni Kanununun 48 ve 52'nci maddelerinin Mukayeseli Bir Tetkiki, Memurların Kusurlarından Doğan Devlet Mes'uliyeti ve Bu Mes'uliyete Tatbik Edilecek Hükümler AD, 1944/1.
- Bilge, N./Önen, B. : Medenî Yargılama Hukuku Dersleri, Ankara 1978.
- Black, H. C. : Black's Law Dictionary, Sixth Edition, USA 1979.
- Derbil, S. : İdare Hukuku, Ankara 1959.
- Eren, F. : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2006 İstanbul.
- Ersoy, R. : Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu, Ankara 1976.
- Feyzioğlu, M. : Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık, Ankara 1996.
- Feyzioğlu, M. : Ceza Muhakemesinde Vicdanî Kanaat, Ankara 2002.
- Gölcüklü, F. : Yargılama Makamı Önünde Makul Süre, İHMD, C.I, S.2-3, s.1-6.
- Gölcüklü, A.F./
- Gözübüyük, A.Ş. : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Ankara 1996.

- Gözler, K. : İdare Hukuku Dersleri, Bursa 2002.
- Hail, M. A. : Savcının Hukukî Mahiyeti ve Ceza Yargılamasındaki Görev ve Yetkileri, Ankara 1974 (Teksir Edilmiş Doktora Tezi).
- Kanlıgöz, C. : 1982 Anayasasına Göre Kamu Görevlisi Kavramının Anlam ve Kapsamı (AÜHFD 1993/XLIII/1-4, s.169-197).
- Kapani, M. : Kamu Hürriyetleri, Ankara 1981 (Kapani - Kamu).
- Karafakih, İ.H. : Hâkimlerin Verdikleri Kararlardan Dolayı Şahsen ve Devletin Dolayısıyla Hukukî Mesuliyetleri, SBFD, S.1956/3, s.39-47.
- Karatepe, Ş. : İdare Hukuku, İzmir 1988.
- Karayalçın, Y. : Hukukta Öğretim-Kaynaklar-Metod-Problem Çözme, Ankara 2001.
- Katoğlu, T. : Bağımsız Yargıda Savcıların Yetkileri, MBD, C.XX, s.187.
- Keyman, S. : Ceza Muhakemesinde Savcılık, Ankara 1970.
- Kılıçoğlu, A. : Hâkimlerin Hukukî Sorumluluğu, AÜHFD, S.1973/XXX/1-4, s.231-267.
- Kıratlı, M. : Yargının Sorumluluğu İHMD, S.1995/III, s.2-11.
- Kunter, N. –
- Yenisey F. : Ceza Muhakemesi Hukuku, C.I İstanbul 2002.
- Kuru, B. : Hâkim ve Savcıların Bağımsızlığı ve Teminatı, Ankara 1966.
- Kuru, B. : Hukuk Muhakemeleri Usulü, İstanbul 2001 (Kuru Usul I).
- Meriç, O. : Kamu Görevlileri Kavramının Seçim Hukukundaki Kapsamı ve Anlamı ile Belediye Başkanlarının İlişkisi, AİD, S,1991/Eylül, s.190.
- Metiner, H. : Yargı Uygulamasında Savcılık ve Kolluk İlişkisi, Ankara 1989 (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi).
- Montesquie, J. : Kanunların Ruhu Üzerine, İstanbul 1998 (Çev. Baldaş, F.).
- Ozansoy, C. : Tarihî ve Kuramsal Açından İdarenin Kusurundan Doğan Sorumluluğu, Ankara 1989 (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Özdeş, O. : Hâkimlerin Hukukî Sorumluluğu ve Devlet, DD, S.1971/II, s.9-17.
- Öztürk, B. : Ceza Hukuku El Kitabı, İstanbul 1989.
- Özyörük, M. : İdare Hukuku Dersleri, Ankara 1972.
- Parmentier, S./
- Fijnaut, C./

- Daele, V.D. : From Sisyphus to Octopus: Towards Modern Public Prosecutor's Office in Belgium (European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, 2000, Vol.8/3, s.154-186).
- Bilgen, P. : İdare Hukuku Ders Notları, İdari Yargıya Giriş, İstanbul 1995.
- Saldırım, M. : Özel Hukukta Cumhuriyet Savcısının Görevi, Ankara 2005.
- Saldırım, M. : Cumhuriyet Savcısının Denetim Görevi, Ankara 2007.
- Sarıca, R. : İdarî Kaza, İstanbul 1949.
- Sonel, H. : Türkiye'de Savcılığın Kuruluşu, AD 1949/2, s.177-188.
- Soyaslan, D. : Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku, Ankara 2000.
- Tandoğan, H. : Türk Mes'uliyet Hukuku Ankara 1961 (Tandoğan –Mesuliyet).
- Tandoğan, H. : Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku, Ankara 1981 (Tandoğan-Kusura Dayanmayan).
- Tanrıver, S. : Konkordato Komiseri, Ankara 1993.
- Postacıoğlu, İ.E. : Medeni Usul Hukuku Dersleri, İstanbul 1975.
- Tekinay/Akman/
Burcuoğlu/Altop/ : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 1993.
- Tercan, E. : Hâkimlerin Sorumluluğu (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1988.
- Üçok, C. : Savcılıkların Avrupa Hukukunda Gelişmesi ve Türkiye'deki Kuruluşu (Ord. Prof. Sabri Şakir Ansay'ın Hatırasına Armağan, Ankara 1964, s. 35 - 48).
- Ünal, Ş. : Anayasal Açından Mahkemenin Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı, Ankara 1994.
- Üstündağ, S. : Medenî Yargılama Hukuku, İstanbul 1997.
- Webster : Webster's Third New International Dictionary, Springfield, Massachusetts, USA 1971.
- Yenisey, F. : Hazırlık Soruşturması ve Polis, İstanbul 1987 (Yenisey - Polis).
- Yurtcan, E. : Ceza Yargılaması Hukuku, İstanbul 1998.